

ΚΥΚΛΟΣ ΣΕΜΙΝΑΡΙΩΝ ΜΙΚ-ΚΕΜΕ

συνάντηση της Ιατρικής με τις Ανθρωπιστικές και Κοινωνικές
Επιστήμες

Αγορά Εργασίας και Νέα Γενιά: τάσεις, μετασχηματισμοί, επιπτώσεις της Πανδημίας και προκλήσεις για τη δημόσια πολιτική

Νίκος Παπαδάκης

Καθηγητής και Διευθυντής του Κέντρου Πολιτικής Έρευνας και Τεκμηρίωσης (ΚΕΠΙΕΤ)
Τμήματος Πολιτικής Επιστήμης του Π.Κ.

Αν. Διευθυντής του Κέντρου Ερευνών και Μελετών του Πανεπιστημίου Κρήτης (ΚΕΜΕ-Π.Κ.)

Μέλος του Επιστημονικού Εκπαιδευτικού Συμβουλίου του ΕΚΔΔΑ

Distinguished Visiting Professor at the AGEP of the Zhengzhou University (ZZU), China

1. Εισαγωγή: Για την κατάσταση των πραγμάτων αναφορικά με την ανεργία και την νεανική ανεργία σε Ελλάδα και Ευρώπη σήμερα

1. Συνολική Ανεργία (15-74) (Eurostat, 2021a)

Ελλάδα (Δεκέμβριος 2020): 15,8% (άνδρες: 12,8% , γυναίκες: 19,5%)

Ε.Ε.-27(Φεβρουάριος 2021): 7,5% (άνδρες: 7,1%, γυναίκες: 7,9%)

2. Νεανική Ανεργία (15-24) (Eurostat, 2021b)

Ελλάδα (Δεκέμβριος 2020): 34,2% (άνδρες: 32%, γυναίκες: 36,9%)

Ε.Ε.-27 (Φεβρουάριος 2021): 17,2% (άνδρες: 16,9% γυναίκες: 17,5%)

3. NEETs (2019) (Eurostat, 2021c):

-Ε.Ε.-27: 10,1% (άνδρες: 9,8%, γυναίκες: 10,4%)

- Ελλάδα: 12,5% (άνδρες: 12,7%, γυναίκες: 12,4%)

4. Μακροχρόνια Ανεργία (2019) (Eurostat, 2021d):

-Ε.Ε.-27: 2,8% (άνδρες: 2,6%, γυναίκες: 2,9%)

-Ελλάδα: 12,2% (άνδρες: 9,6%, γυναίκες: 15,4%)

5. Απασχολησιμότητα Νέων Πτυχιούχων (2009-2019)

Employment rate of recent graduates by educational attainment (age 20-34 having left education 1-3 years before reference year)	ISCED 3-8 (total)	65.2%	59.4%	78.0%	80.9%
Employment rate of recent graduates by educational attainment (age 20-34 having left education 1-3 years before reference year)	ISCED 3-4	60.8%	51.0%	72.2%	75.9%
Employment rate of recent graduates by educational attainment (age 20-34 having left education 1-3 years before reference year)	ISCED 5-8	68.1%	64.2%	83.7%	85.0%

2. Το ζήτημα της Επισφαλούς Εργασίας στη Νέα Γενιά

Αναμφίβολα, η παρατεταμένη (δεκαετής) οικονομική ύφεση και τα αυστηρά δημοσιονομικά μέτρα που ελήφθησαν στο πλαίσιο των Μεσοπρόθεσμων Πλαισίων Δημοσιονομικής Στρατηγικής (Μνημόνια) στην Ελλάδα επέφεραν μία σειρά από δραματικές μεταβολές στα πεδία της οικονομίας και της απασχόλησης, απορρυθμίζοντας την αγορά εργασίας, αυξάνοντας τα ποσοστά ανεργίας, και ιδίως της νεανικής ανεργίας και έχοντας άμεση επίπτωση στον κοινωνικό ιστό της χώρας (βλ. Papadakis et al 2017a, Matsaganis 2013: 10-12, OECD 2014, Παπαδάκης 2018: 5-13).

Η προαναφερθείσα διαπίστωση συνδέεται με την (διαπιστωμένη) ραγδαία διεύρυνση του φαινομένου της επισφαλούς εργασίας και της (ποιοτικής και ποσοτικής) αύξησης των επισφαλών μορφών εργασίας στην Ελλάδα, στις οποίες εξ ανάγκης η νέα γενιά αρκετά συχνά στρέφεται ελλείψει εναλλακτικών. Κοντολογίς, έχει δημιουργηθεί μία νέα συνθήκη στην αγορά εργασίας, στο πλαίσιο της οποίας κυριαρχούν πλέον (ειδικά ως προς τη νέα γενιά) μορφές εργασίας που χαρακτηρίζονται από επισφάλεια και ελαστικότητα όπως η μερική απασχόληση, η εκ περιτροπής απασχόληση, η αδήλωτη εργασία κ.λπ. (βλ. Παπαδάκης κ. ά. 2021).

Οι επισφαλείς μορφές εργασίας δύνανται να κατηγοριοποιηθούν στη βάση δύο μείζονων κατηγοριών απασχόλησης (ILO, 2011: 7): i. Την περιορισμένη χρονική διάρκεια της σύμβασης: σύμβαση ορισμένου χρόνου (fixed-term), βραχυπρόθεσμη, προσωρινή, εποχική, ημερήσια εργασία (day-labour) και προσωρινή εργασία (casual labour) (ILO, 2011: 7). ii. Την φύση της εργασιακής σχέσης: συγκαλυμμένες (disguised) σχέσεις απασχόλησης, μη πραγματικές συμβάσεις αυτό-απασχόλησης (bogus self-employment), συμβάσεις υπεργολαβίας και αντιπροσωπείας (subcontracting and agency contracts) (ILO, 2011: 7).

Λαμβάνοντας υπόψη όλα τα προαναφερθέντα, στο πλαίσιο του (υπό εξέλιξη) Ερευνητικού Έργου με τίτλο «*Επισφαλής Εργασία και Νέα Γενιά στην Ελλάδα σήμερα*» {KA 10540- με κωδικό ΟΠΣ MIS 5048510, το οποίο συγχρηματοδοτείται από την Ελλάδα και την Ευρωπαϊκή Ένωση -Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο/ESF-, μέσω του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Ανάπτυξη Ανθρώπινου Δυναμικού, Εκπαίδευση και Διά Βίου Μάθηση»), διεξαγάγαμε δευτερογενή ποσοτική ανάλυση και πρωτογενή ποιοτική έρευνα πεδίου, σε εθνική κλίμακα. Τα Μέλη της Ομάδας Έργου είναι οι: *Καθηγητής Νίκος Παπαδάκης (ΕΥ)*, η *Δρ Μαρία Δρακάκη*, η *Σοφία Σαριδάκη (PhDc)* και ο *Καθηγητής Βασίλης Δαφέρμος*.

Τα βασικά ευρήματα της δευτερογενούς ποσοτικής ανάλυσης, έχουν ως ακολούθως (βλ. (βλ. Eurostat 2020a- Eurostat 2020q, ΕΛΣΤΑΤ 2020, Papadakis et al 2020, Παπαδάκης κ. ά. 2020, Δρακάκη, Σαριδάκη, Παπαδάκης 2021, Papadakis et al 2021):

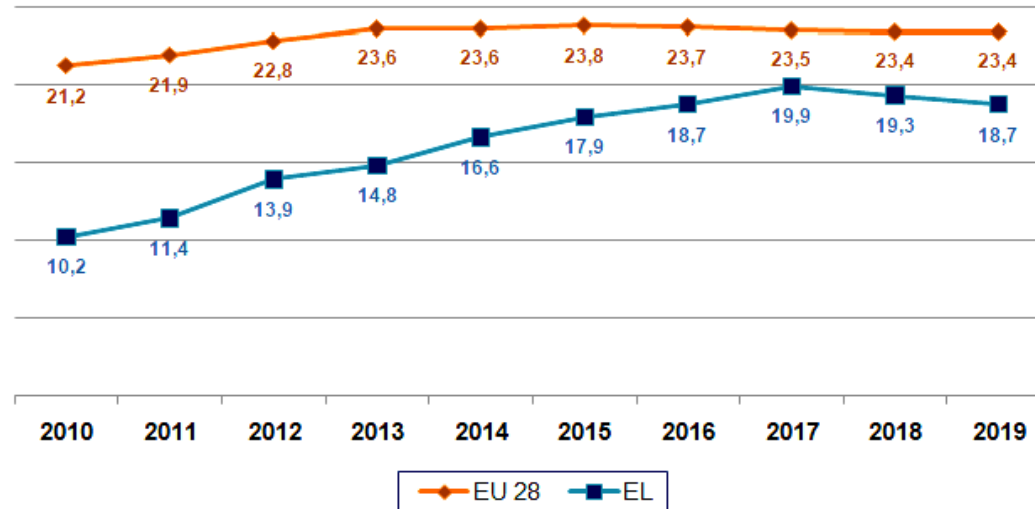
Τα ποσοστά μερικής απασχόλησης κατά την τελευταία δεκαετία στην Ελλάδα για την ηλικιακή ομάδα 15-29 έχουν σημειώσει σημαντική άνοδο.

Το 2019, το αντίστοιχο ποσοστό για την ηλικιακή ομάδα 15-24, άγγιξε το 30%, υπερτριπλάσιο δηλαδή σε σχέση με το αντίστοιχο της ηλικιακής ομάδας 25-64.

Είναι σαφές ότι στην Ελλάδα (όπως και στην Ε.Ε.- βλ. και Green 2017: 7 και 12- 15) η επισφαλής απασχόληση αφορά κατεξοχήν στη νέα γενιά.

Μερική απασχόληση στην Ελλάδα

Ελλάδα και EU28, 2010 - 2019 Ηλικιακή ομάδα 15-29 Μερική απασχόληση (% συνολικής απασχόλησης)

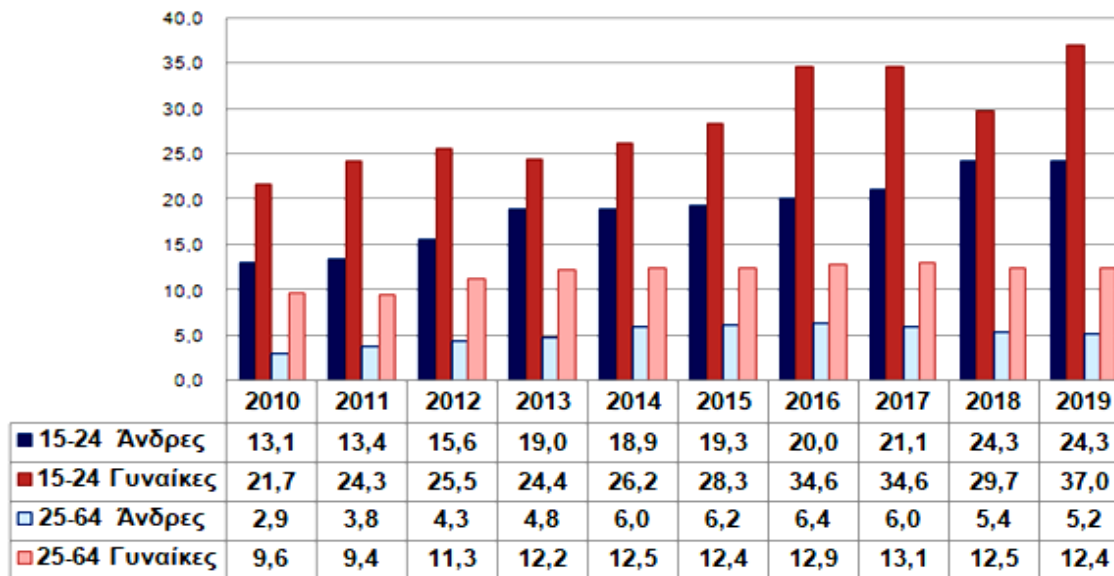

Όπως φαίνεται στο γράφημα, τα ποσοστά της EU28 παρέμειναν σχετικά σταθερά κατά τα τελευταία χρόνια. Τα ποσοστά της μερικής απασχόλησης στην Ελλάδα, αν και χαμηλότερα από αυτά της EU28, παρουσίασαν μια σταδιακή άνοδο μέχρι το 2017 και μετά μια ελαφρά πτώση. Ωστόσο, το υψηλότερο ποσοστό σημειώθηκε το 2019, το οποίο ήταν μεγαλύτερο από αυτό του 2010 κατά 8,8 ποσοστιαίες μονάδες.

Πηγή: Eurostat, 2020a (επεξεργασμένη από την ερευνητική ομάδα), όπ. παρατ. στο Παπαδάκης κ.ά. 2020: 41

Μερική απασχόληση στην Ελλάδα

Ελλάδα, 2010 - 2019 Ηλικιακές ομάδες 15-24 & 25-64
Μερική απασχόληση ανά φύλο (% συνολικής απασχόλησης)

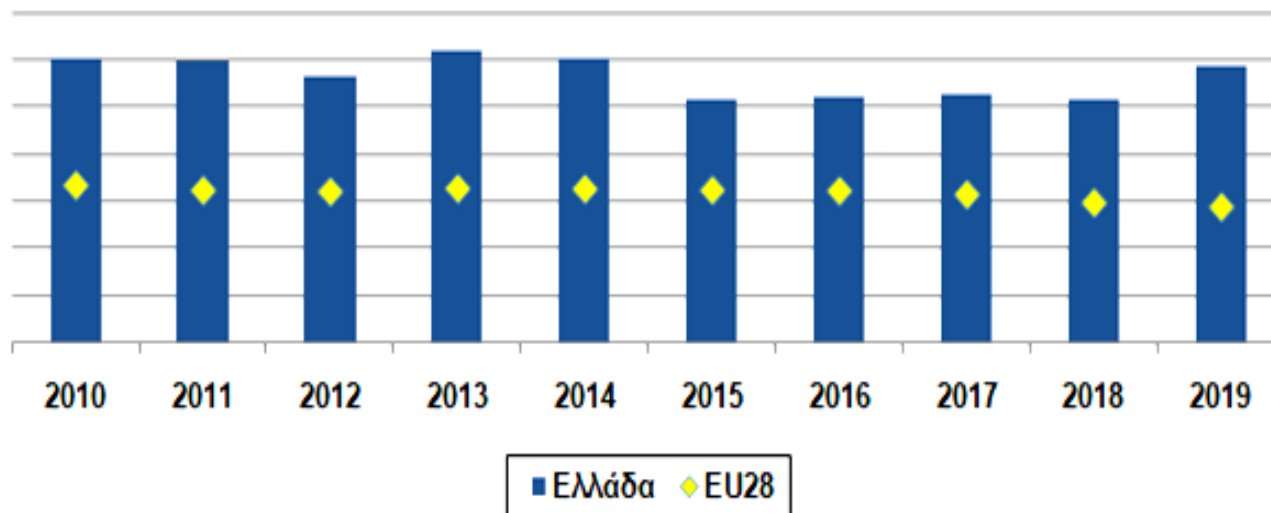
Κατά το χρονικό διάστημα 2010-2019 στην Ελλάδα, τα ποσοστά των νέων ανδρών και γυναικών ηλικίας 15-24 που εργάζονταν με καθεστώς μερικής απασχόλησης ήταν κατά πολύ μεγαλύτερα από τα αντίστοιχα αυτών που άνηκαν στην ηλικιακή ομάδα 25-64. Κατά μέσον όρο, η διαφορά ανάμεσα στους άνδρες των ηλικιακών ομάδων 15-24 και 25-64 ήταν 13,8 ποσοστιαίες μονάδες, ενώ η διαφορά ανάμεσα στις γυναίκες 16,8 ποσοστιαίες μονάδες.

Και στις δύο ηλικιακές ομάδες, τα υψηλότερα ποσοστά μερικής απασχόλησης εντοπίζονται σταθερά στις γυναίκες.

**Πηγή: Eurostat, 2020a (επεξεργασμένη από την ερευνητική ομάδα),
όπ. παρατ. στο Papadakis et al 2020: 486**

Προσωρινή απασχόληση στην Ελλάδα

Ελλάδα και EU28, 2010- 2019 Ηλικιακή ομάδα 15-24
Μη ηθελημένη προσωρινή απασχόληση (% συνολικής μερικής απασχόλησης)

Το 2019, από το σύνολο των νέων ηλικίας 15-24 που εργάζονταν με καθεστώς προσωρινής απασχόλησης, περισσότεροι τους μισούς (58%) επέλεξαν κάτι τέτοιο επειδή δεν μπορούσαν να βρουν μια θέση πλήρους απασχόλησης.

Τα ποσοστά που σχετίζονται με τη μη ηθελημένη απασχόληση για την ηλικιακή ομάδα 15-24 είναι σταθερά πολύ υψηλότερα από αυτά της EU28 (ο μέσος όρος στο σύνολο των ετών 2010-2019 για την Ελλάδα ήταν 56,4% ενώ για την EU28 31,9%).

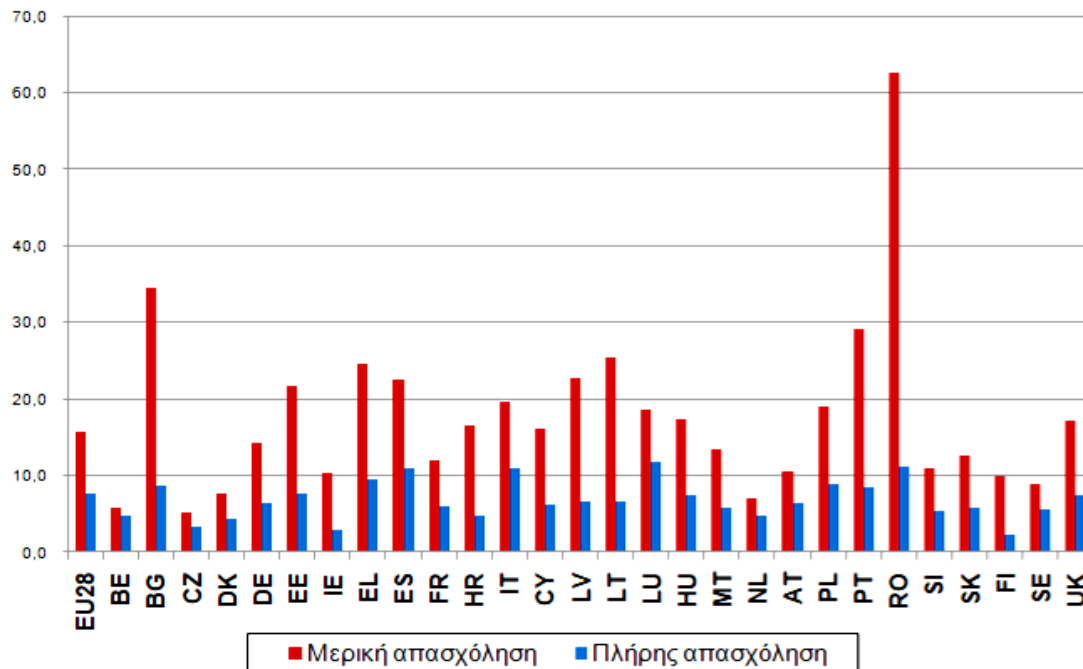
- Η έμφυλη διάσταση, εις βάρος των γυναικών στη μερική απασχόληση, είναι ιδιαίτερα εμφανής και στις δύο ηλικιακές ομάδες (15-24 και 25-64) σε όλη τη διάρκεια της δεκαετίας 2010-2019, κατά την οποία τα ποσοστά των γυναικών που εργάζονταν με μερική απασχόληση ήταν κατά πολύ μεγαλύτερα και σημείωσαν μεγαλύτερη αύξηση, από ό,τι αυτά των ανδρών.
- Στην Ελλάδα, όπως και στην Ευρώπη, κατά το διάστημα 2010-2019 οι περισσότεροι εργαζόμενοι με καθεστώς μερικής απασχόλησης είχαν μόρφωση που αντιστοιχεί στο επίπεδο ISCED 3-4. Το 2019, πάνω από τα τέσσερα πέμπτα των νέων ηλικίας 15-24 και σχεδόν οι μισοί εργαζόμενοι ηλικίας 25-64 στην Ελλάδα ήταν απόφοιτοι ανώτερης δευτεροβάθμιας και μεταδευτεροβάθμιας εκπαίδευσης. Από σειρά ανάλογων ευρημάτων καθίσταται εμφανής η ισχυρή συσχέτιση μεταξύ μορφωτικού επιπέδου και μερικής απασχόλησης.
- Στον ιδιωτικό τομέα τα τελευταία χρόνια σημειώθηκε μια σημαντική αύξηση των προσλήψεων μερικής απασχόλησης, οι οποίες μαζί με αυτές της εκ περιτροπής απασχόλησης ξεπερνούν κατά πολύ τις προσλήψεις σε θέσεις πλήρους απασχόλησης. Καθίσταται λοιπόν εμφανής η τάση εξελικτικής υπερ-αντιπροσώπευσης επισφαλών μορφών απασχόλησης σε ό,τι αφορά τις προσλήψεις στον ιδιωτικό τομέα.
- Στο σύνολο των ετών 2010-2019, ο βασικός λόγος επιλογής της μερικής απασχόλησης (κυρίως για τους νέους) ήταν η αδυναμία εύρεσης μιας θέσης πλήρους απασχόλησης. Το ποσοστό υποαπασχολούμενων ηλικίας 15-24 στην Ελλάδα από το 2016 και έπειτα σημείωσε μια σημαντική αύξηση, και το 2019 ήταν το μεγαλύτερο ανάμεσα στα Κ-Μ της Ευρωπαϊκής Ένωσης.
- Κατά το διάστημα 2010-2019, τα ποσοστά κινδύνου φτώχειας εργαζομένων μερικής απασχόλησης στην Ελλάδα ήταν περίπου διπλάσια από αυτά της EU28.

- Κατά την τελευταία δεκαετία (2010-2019) το μερίδιο της προσωρινής απασχόλησης που αντιστοιχούσε στους νέους 15-24 ήταν περίπου τριπλάσιο συγκριτικά με τις ηλικιακές ομάδες 25-54 και 55-64. Κατά μέσον όρο το ποσοστό των νέων 15-24 που εργάζονταν μη ηθελημένα με προσωρινή απασχόληση στο σύνολο των ετών 2010-2019 στην Ελλάδα ήταν κατά πολύ υψηλότερο από το αντίστοιχο της EU28 (56,4% έναντι 31,9%).
- Προκύπτει ισχυρή συσχέτιση ανάμεσα στην επισφαλή απασχόληση την κοινωνική ευπάθεια και τον κίνδυνο της φτώχειας.
- Τέλος, οι επιπτώσεις της πανδημίας στην αγορά εργασίας είναι ήδη πολυδιάστατες και έχουν επηρεάσει το σύνολο των κλάδων της οικονομίας, αλλά και την αγορά εργασίας, αυξάνοντας την επισφάλεια στην απασχόληση.

EU28: Κίνδυνος φτώχειας στη μερική απασχόληση

Κράτη EU28, 2018 Εργαζόμενοι στα όρια της φτώχειας – Μερική απασχόληση vs Πλήρης απασχόληση

Ο δείκτης “κίνδυνος φτώχειας στην εργασία” (*in-work poverty risk*) προστέθηκε το 2003 στην ομάδα δεικτών που χρησιμοποιεί η ΕΕ για την παρακολούθηση της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού (βλ. European Commission, 2015 και επίσης Manolchev, Saundry, & Lewis, 2018: 9-10)

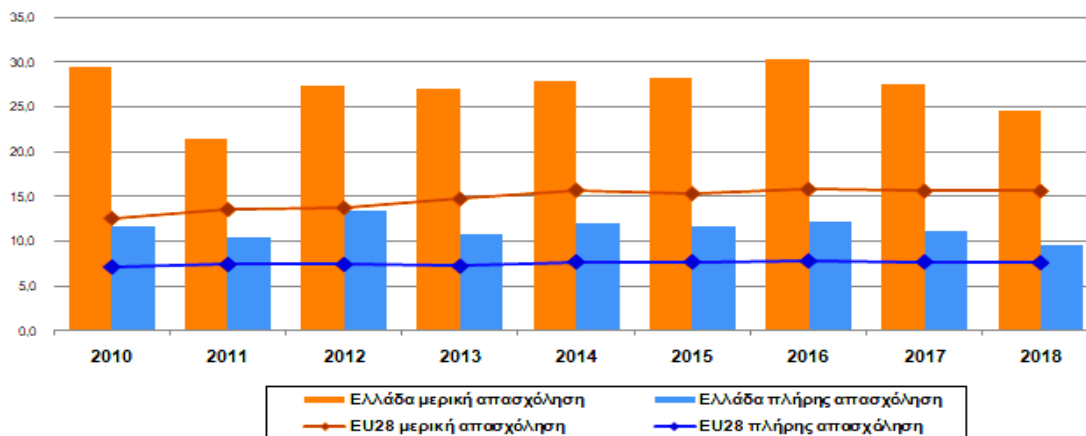
Στα κράτη της EU28 κατά το έτος 2018 οι εργαζόμενοι με καθεστώς μερικής απασχόλησης διέτρεχαν διπλάσιο κίνδυνο φτώχειας συγκριτικά με τους εργαζόμενους με καθεστώς πλήρους απασχόλησης (% επί του αντίστοιχου συνόλου εργαζομένων).

Σε όλα τα κράτη τα ποσοστά κινδύνου φτώχειας για τη μερική απασχόληση ήταν υψηλότερα από αυτά της πλήρους.

Ελλάδα: Κίνδυνος φτώχειας στη μερική απασχόληση

Ελλάδα και EU28, 2010 - 2018

Εργαζόμενοι στα όρια της φτώχειας - Μερική απασχόληση vs Πλήρης απασχόληση

Όσον αφορά τόσο τη μερική όσο και την πλήρη απασχόληση, η Ελλάδα εμφανίζει μεγαλύτερα ποσοστά κινδύνου φτώχειας από την EU28 (περίπου διπλάσια κατά μέσον όρο).

Ωστόσο, ενώ στην πλήρη απασχόληση η απόκλιση αυτή έχει μειωθεί κατά τα τελευταία χρόνια, φτάνοντας το 2018 σε μια ποσοστιαία διαφορά 1,9 μονάδων, στη μερική απασχόληση δεν φαίνεται να συμβαίνει κάτι τέτοιο.

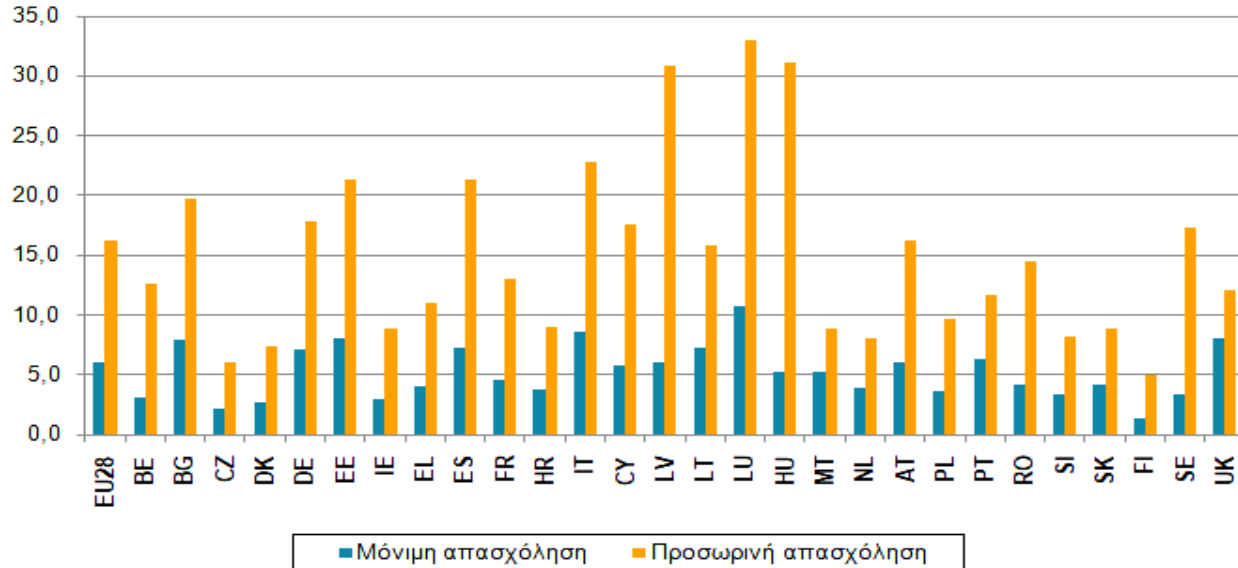
Κατά το διάστημα 2010-2018 στην Ελλάδα τα ποσοστά κινδύνου φτώχειας στη μερική απασχόληση, ξεκινώντας το 2010 από 29,4% σημείωσαν αυξομειώσεις, έφτασαν στο υψηλότερο σημείο το 2016 (30,3%) και στη συνέχεια παρουσίασαν μια σταδιακή μείωση μέχρι το 2018, το οποίο παραμένει ένα ανησυχητικά υψηλό ποσοστό.

Πηγή: Eurostat, 2020c (επεξεργασμένη από την ερευνητική ομάδα), όπ. παρατ. στο Παπαδάκης κ.ά. 2020: 45

EU28: Κίνδυνος φτώχειας στην προσωρινή απασχόληση

Κράτη EU28, 2018

Εργαζόμενοι στα όρια της φτώχειας - Προσωρινή απασχόληση vs Μόνιμη απασχόληση

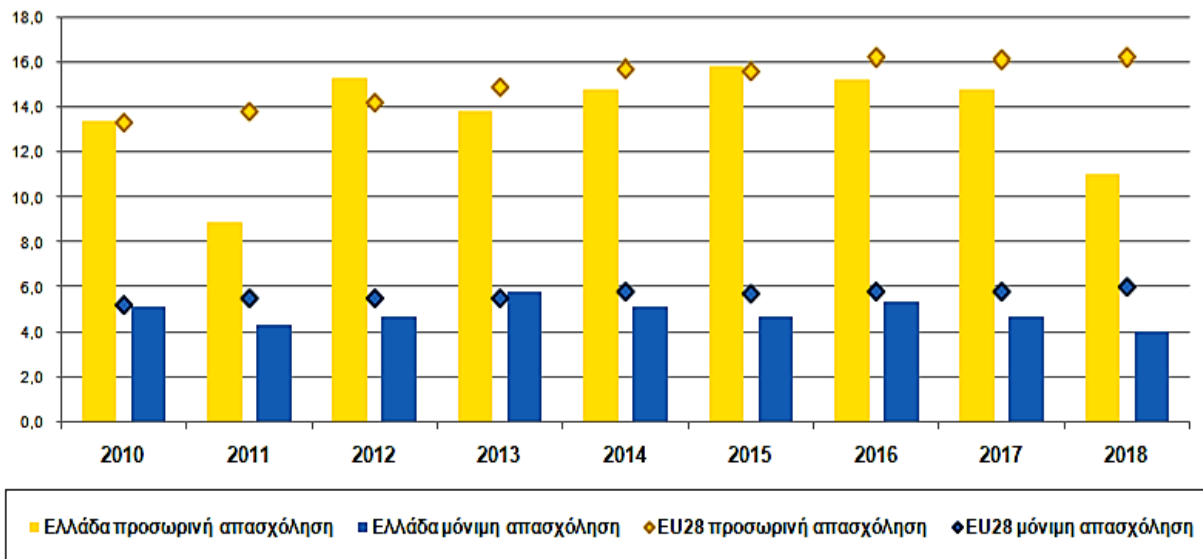

Κατά την τελευταία δεκαετία, οι εργαζόμενοι με καθεστώς προσωρινής απασχόλησης στις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης διέτρεχαν σχεδόν τριπλάσιο κίνδυνο να περιέλθουν σε κατάσταση φτώχειας από ό,τι οι εργαζόμενοι με καθεστώς μόνιμης απασχόλησης (% επί του αντίστοιχου συνόλου εργαζομένων).

Πηγή: Eurostat, 2020e, όπ. παρατ. στο
Papadakis et al 2020: 485

Ελλάδα: Κίνδυνος φτώχειας στην προσωρινή απασχόληση

Ελλάδα και EU28, 2010-2018
Εργαζόμενοι στα όρια της φτώχειας - Προσωρινή απασχόληση vs Μόνιμη απασχόληση

Στο σύνολο των ετών 2010-2018 οι εργαζόμενοι με σύμβαση προσωρινής απασχόλησης διέτρεχαν σταθερά περίπου τριπλάσιο κίνδυνο φτώχειας από τους εργαζόμενους με σύμβαση μόνιμης απασχόλησης (κατά μέσον όρο 13,7% έναντι 4,9%).

Τα υψηλότερα ποσοστά και οι μεγαλύτερες ποσοστιαίες διαφορές κινδύνου φτώχειας ανάμεσα στην προσωρινή και τη μόνιμη απασχόληση εντοπίζονται κατά τα έτη 2015 (15,8% έναντι 4,7%) και 2012 (15,3% έναντι 4,7%).

3. Οι επιπτώσεις της Πανδημίας στην Οικονομία και την Αγορά Εργασίας I

Η πανδημία και η συνακόλουθη (παγκόσμια) Οικονομική Κρίση και Ύφεση φαίνεται να έχει δραματικές επιπτώσεις και στην Ελλάδα. Η Ύφεση για το 2020 έφθασε το 8,2% και έχει ήδη εκτατικές συνέπειες στην οικονομία, την κοινωνία και το βιοτικό επίπεδο των πολιτών, ενώ δεν άφησε ανεπηρέαστο κανένα τομέα οικονομικής δραστηριότητας.

Σύμφωνα με αποτελέσματα ερευνών της Eurostat, η κρίση της πανδημίας και τα περιοριστικά μέτρα που επιβλήθηκαν για την αντιμετώπισή της οδήγησαν το 2020, σε ευρωπαϊκό επίπεδο, σε μια άνευ προηγουμένου αύξηση του αριθμού των εργαζομένων που δεν εργάζονταν, εργάζονταν λιγότερες ώρες ή έχασαν τη θέση εργασίας τους, όπως και σε σημαντική μείωση των εισοδημάτων τους.

Οι απώλειες εισοδήματος κατανέμονται πολύ άνισα μεταξύ των χωρών της Ε.Ε. και ήταν ιδιαίτερα μεγάλες για τις πιο ευάλωτες υποομάδες του εργατικού πληθυσμού, πλήττοντας ιδιαίτερα τους χαμηλόμισθους. Τα υψηλότερα ποσοστά μειώσεων εισοδήματος λόγω απώλειας θέσεων εργασίας στα Κ-Μ της EU27, παρατηρούνται στους εργαζόμενους σε προσωρινές θέσεις απασχόλησης και τους νέους εργαζόμενους ηλικίας 15-24 ετών.

Σύμφωνα με την έρευνα “Living, working and COVID-19”, που διεξήγαγε το Eurofound το 2020 (Eurofound 2020b) για την πρώτη φάση της πανδημίας, σε ολόκληρη την EU27, πάνω από το ένα τέταρτο των συμμετεχόντων ανέφερε ότι έχει χάσει την εργασία του, είτε προσωρινώς (23%) είτε μόνιμως (5%) , ενώ περισσότερο έχουν πληγεί οι νέοι. Επίσης, σχεδόν το 40% των Ευρωπαίων αναφέρει ότι η οικονομική του κατάσταση επιδεινώθηκε σε σύγκριση με την περίοδο πριν από την πανδημία.

Οι εμβολιασμοί, που έχουν αρχίσει από τα τέλη του 2020 και προχωράνε, αναμένεται να οδηγήσουν στη δημιουργία του «τείχους ανοσίας» κάποια στιγμή (ενδεχομένως μέσα στο φθινόπωρο, σύμφωνα με αρκετές εκτιμήσεις ειδικών) και συνακόλουθα στην επιστροφή στην κανονικότητα, ή ακριβέστερα σε μια νέα κανονικότητα.

Ωστόσο οι, ήδη εκτακτικές και πολυδιάστατες, συνέπειες σε κοινωνία και οικονομία επισωρεύονται και διευρύνονται, όσο διαρκεί η υγειονομική κρίση και τα περιοριστικά μέτρα. Ευλόγως, τόσο διεθνώς όσο και στην Ελλάδα, η έμφαση έχει δοθεί σε μέτρα στήριξης όσων έχουν πληγεί περισσότερο από την πανδημία και αυτοί//ες είναι πάρα πολλοί/ες.

Συγχρόνως δεν μπορούμε να ξέρουμε πόσες επιχειρήσεις, ειδικά στο λιανεμπόριο, στην εστίαση και ευρύτερα στον τουρισμό, θα έχουν επιβιώσει με το πέρας της υγειονομικής κρίσης, με ότι αυτό σημαίνει για την οικονομία και την αγορά εργασίας και μάλιστα σε μια χώρα της οποίας η οικονομία στηρίζεται σε μεγάλο βαθμό στη μικρή και μικρομεσαία επιχειρηματικότητα. Σύμφωνα με στοιχεία του Ινστιτούτου της ΓΣΕΒΕΕ και τις σχετικές δηλώσεις του προέδρου της ΓΣΕΒΕΕ (Φεβρουάριος 2021), «4 στις 10 επιχειρήσεις έχουν μηδενικά ταμειακά διαθέσιμα και βρίσκονται μπροστά στο φάσμα του λουκέτου».

3. Οι επιπτώσεις της Πανδημίας στην Οικονομία και την Αγορά Εργασίας II

Οι επιπτώσεις της πανδημίας στην αγορά εργασίας είναι ήδη πολυδιάστατες και έχουν επηρεάσει το σύνολο των κλάδων της οικονομίας, αλλά και την αγορά εργασίας, αυξάνοντας την επισφάλεια στην απασχόληση. Μεταξύ άλλων (βλ. Eurostat 2021a- 2021d, Eurofound 2020b, ΕΛΣΤΑΤ 2020a- 2020d, ΕΛΣΤΑΤ 2021, ΕΙΕΑΔ 2020, Κώτσιος 2020, Λαλιώτη 2020, ΓΣΕΕ 2020, Δρακάκη, Σαριδάκη, Παπαδάκης 2021, Papadakis et al 2021):

Όπως ήδη επισημάναμε, οι επιπτώσεις της πανδημίας COVID-19 έπληξαν ιδιαίτερα τους χαμηλόμισθους και τους επισφαλώς εργαζόμενους, παρά τα προσωρινά μέτρα πολιτικής που θεσπίστηκαν σε όλα τα κράτη μέλη. Δεν αποτελεί έκπληξη λοιπόν που πάνω από τους μισούς Ευρωπαίους εκφράζουν ανησυχία για το μέλλον τους εξαιτίας της κρίσης που προέκυψε από την πανδημία.

Οι χώρες που βασίζονται περισσότερο στον τουρισμό (όπως η Ελλάδα) φαίνεται να έχουν τη μεγαλύτερη μείωση εισοδήματος. Είναι ενδεικτικό ότι στην Κρήτη (όπου η τοπική οικονομία βασίζεται σημαντικά στον τουρισμό) υπήρξε ραγδαία αύξηση της ανεργίας ειδικά μετά την έναρξη του δεύτερου κύματος της πανδημίας και συνακόλουθα τα νέα περιοριστικά μέτρα. Η ανεργία αυξήθηκε από 12% τον Οκτώβριο του 2019 σε 19,3% τον Οκτώβριο του 2020 (ΕΛΣΤΑΤ 2021: 3). Ποσοστιαία μεταβολή της τάξεως του 60,8% μέσα σε ένα χρόνο, δηλαδή.

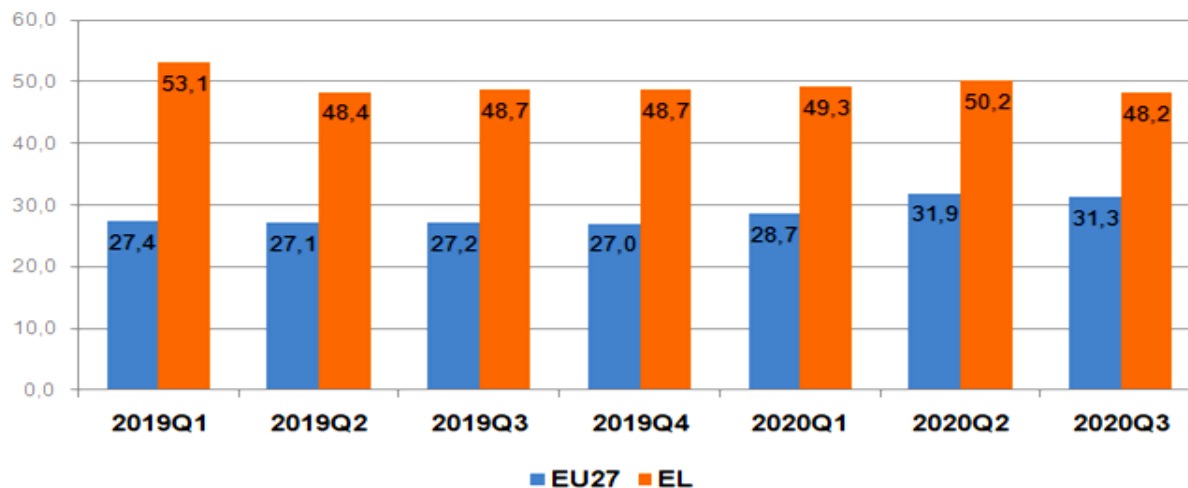
Ο τομέας που πλήττεται περισσότερο, σε ευρωπαϊκό επίπεδο, είναι η εστίαση και οι υπηρεσίες καταλυμάτων με απώλειες σχεδόν 20%. Το ίδιο ισχύει και στην Ελλάδα, αλλά σε μεγαλύτερη ένταση. Συνακόλουθα πλήττεται ιδιαίτερα μια σημαντική κατηγορία επισφαλώς εργαζομένων, δηλαδή οι εποχικοί εργαζόμενοι.

Το γ' τρίμηνο του 2020, η Ελλάδα ήταν το κράτος μέλος της EU27 με το μεγαλύτερο ποσοστό ανεργίας (15,9%) όσον αφορά στο εκτεταμένο εργατικό (Eurofound, 2020b). Τα υψηλότερα ποσοστά ανεργίας παρατηρούνται στις γυναίκες, στα άτομα ηλικίας έως 24 ετών και στα άτομα που δεν έχουν ολοκληρώσει την πρωτοβάθμια εκπαίδευση (ΕΛΣΤΑΤ, 2020c).

Η Ελλάδα είναι μεταξύ των χωρών για τις οποίες εντοπίζεται το μεγαλύτερο έμφυλο χάσμα. Η ανεργία των γυναικών στην Ελλάδα βρισκόταν το γ' τρίμηνο του 2020 στο 19% ενώ των ανδρών στο 13,4% (Eurofound, 2020b).

Ειδικά οι νέοι που είναι και επισφαλώς εργαζόμενοι είναι αυτοί που έχουν κατ' εξοχήν πληγεί από τις επιπτώσεις της πανδημίας

Ελλάδα και EU27, Α΄ τρίμηνο 2019 - Γ΄ τρίμηνο 2020 Ηλικιακή ομάδα 15-24, Υποτονικότητα της αγοράς εργασίας (%)

- ✦ Κατά τη διάρκεια και των ετών 2019-2020 το ποσοστό υποτονικότητας της αγοράς εργασίας στην Ελλάδα ήταν κατά πολύ υψηλότερο από τον μέσο όρο των χωρών της EU27.
- ✦ Και στα τρία τρίμηνα της πανδημίας COVID-19, η Ελλάδα ήταν ανάμεσα στις τρεις χώρες με τα υψηλότερα ποσοστά υποτονικότητας στην αγορά εργασίας (στο πρώτο τρίμηνο του 2020: 49,4%, στο δεύτερο τρίμηνο του 2020: 50,2% και στο τρίτο τρίμηνο του 2020: 48,2%).
- ✦ Η «υποτονικότητα της αγοράς εργασίας» (*labour market slack*), αφορά στο «εκτεταμένο εργατικό δυναμικό», σχετίζεται με το συνολικό άθροισμα όλων των μη εκπληρωμένων αναγκών για απασχόληση και περιλαμβάνει: (α) τους άνεργους σύμφωνα με τον ορισμό του ILO (1990), (β) τους υποαπασχολούμενους μερικής απασχόλησης (δηλαδή άτομα που επιθυμούν να εργαστούν περισσότερες ώρες) και (γ) το δυνητικό εργατικό δυναμικό, άτομα που είναι διαθέσιμα να εργαστούν αλλά δεν αναζητούν εργασία και άτομα που αναζητούν εργασία αλλά δεν βρίσκουν} (βλ. Eurostat 2021a) .

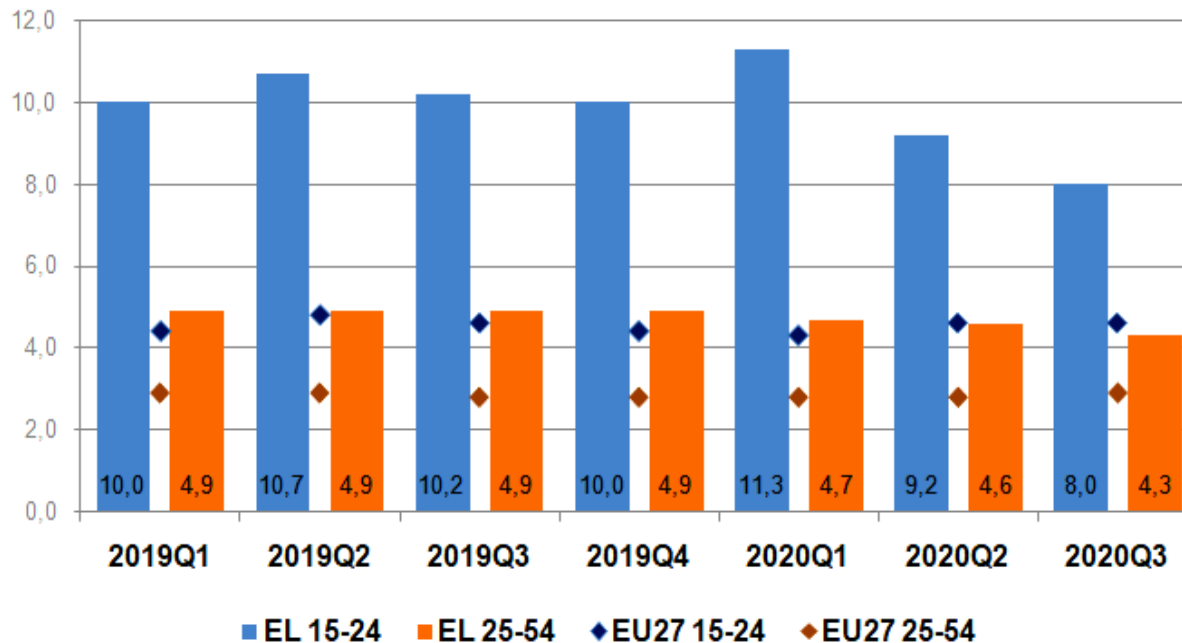
Πηγή: Eurostat Labour Force Survey: *labour market slack*, in

Eurostat, 2021a, 2021b, 2021c, όπ παρατ. στο όπ παρατ. στο Δρακάκη, Σαριδάκη, Παπαδάκης 2021: 14

Ελλάδα και EU27, Α' τρίμηνο 2019 - Γ' τρίμηνο 2020

Ηλικιακές ομάδες 15-24 & 25-54

Υποτονικότητα της αγοράς εργασίας: υποαπασχολούμενοι μερικής απασχόλησης

➤ Οι νέοι ηλικίας 15-24 στην Ελλάδα το διάστημα 2019-2020 πλήττονταν περισσότερο από την υποτονικότητα της αγοράς εργασίας σε σχέση με τα άτομα ηλικίας 25-54, με διαφορές που κυμαίνονται από 3,7 μέχρι 6,6 ποσοστιαίες μονάδες.

➤ Η υποτονικότητα και για τις δύο ηλικιακές ομάδες στην Ελλάδα είναι κατά πολύ υψηλότερη από αυτήν που παρατηρείται στις αντίστοιχες ηλικιακές ομάδες του μέσου όρου των κρατών μελών της EU27.

3. Οι επιπτώσεις της Πανδημίας στην Οικονομία και την Αγορά Εργασίας III

Επίσης (βλ. Eurostat 2021a- 2021d, Eurofound 2020b, ΕΛΣΤΑΤ 2020a- 2020d, ΕΛΣΤΑΤ 2021, ΕΙΕΑΔ 2020, Κώτσιος 2020, Λαλιώτη 2020, ΓΣΕΕ 2020, Δρακάκη, Σαριδάκη, Παπαδάκης 2021, Papadakis et al 2021): Στην Ελλάδα, κατά το τρίτο τρίμηνο του 2020 το ποσοστό εργαζομένων σε θέσεις μερικής απασχόλησης ήταν 8,2%, ενώ το ποσοστό των ατόμων που είχαν προσωρινή εργασία ήταν 7,2%.

Η μερική απασχόληση εμφανίζεται μειωμένη κατά 9,9% σε σχέση με το προηγούμενο τρίμηνο (κυρίως λόγω της μετάβασης σε καθεστώς ανεργίας) ενώ η προσωρινή απασχόληση παρουσίασε αύξηση σε σχέση με το προηγούμενο τρίμηνο κατά 8,4%.

Παρά τη μικρή βελτίωση που παρουσίασε η κατάσταση κατά το τρίτο τρίμηνο του 2020 σε σύγκριση με τα δύο προηγούμενα, ευρύτερες αναλύσεις επισημαίνουν ότι η κατάσταση επιδεινώθηκε στη δεύτερη φάση της πανδημίας, κατά το τέταρτο τρίμηνο του 2020 και το πρώτο τρίμηνο του 2021 (φάση για την οποία δεν έχουν ακόμα δημοσιοποιηθεί επαρκή στοιχεία).

Τέλος αξίζει να σημειωθεί ότι η Ελλάδα, στο δεύτερο τρίμηνο του 2020, ήταν μία από τις χώρες με τα υψηλότερα μείωσης ωρών εργασίας. Αξίζει να επίσης να σημειωθεί ότι σύμφωνα με το Eurofound (2020b) η Ελλάδα είναι μία από τις χώρες με τα υψηλότερα ποσοστά ατόμων (14%) που έχασαν (προσωρινά ή και μόνιμα) τη δουλειά τους κατά τη διάρκεια της πανδημίας (όπως και η Ισπανία).

Το δεύτερο κύμα της πανδημίας και τα πολύμηνα περιοριστικά μέτρα που επιβλήθηκαν (και διαρκούν ακόμα) φαίνεται (από κάποιες πρώτες εκτιμήσεις) ότι μετέβαλαν την ήδη δυσμενή κατάσταση στην αγορά εργασίας, επί τη χείρω, αυξάνοντας, μεταξύ άλλων, και την επισφάλεια στην απασχόληση.

Τα βασικά ευρήματα της δευτερογενούς ποσοτικής ανάλυσης επιβεβαιώνονται και από τη διεξαχθείσα ποιοτική έρευνα.

- Αναφορικά με τις επιπτώσεις της πανδημίας του Covid-19 στην κατάσταση της απασχόλησης των νέων, όπως προέκυψε από τα ερευνητικά ευρήματα (βλ. και Δρακάκη, Σαριδάκη, Παπαδάκης 2021 και Papadakis et al 2021), καταδεικνύεται ότι τόσο η πανδημία όσο και τα μέτρα που, αναπόφευκτα, επιβλήθηκαν για την αντιμετώπισή της υγειονομικής κρίσης, π.χ. καθολικό lockdown, είχαν αντίκτυπο στην πλειοψηφία σχεδόν των επισφαλώς εργαζόμενων νέων, επηρεάζοντας τόσο τους όρους όσο και τις συνθήκες εργασίας τους, υποβαθμίζοντας, συνακόλουθα, το βιοτικό τους επίπεδο:
 - ✓ i. είτε λόγω μείωσης των εργασιακών χρηματικών τους απολαβών: *«Σ.: Η εργασία μου επηρεάστηκε [...], αρχικά με αναστολή και κατόπιν όταν επανήλθα στην εργασία μου με μειωμένες απολαβές. [...] Το ωράριο παρέμεινε το ίδιο, ναι»* (Γ.Ι.5, Γιάννης),
 - ✓ ii. είτε λόγω μετακύλησης σε καθεστώς ανεργίας, αναστολής εργασίας ή μη καταβολής χρηματικών απολαβών από τους/τις εργοδότες/τριες.
- Δεν φαίνεται στους/στις περισσότερους/ες από αυτούς/ές να επηρέασε αρνητικά ή, έστω, σε σημαντικό βαθμό τις ισορροπίες τους ή/και τις σχέσεις τους με την οικογένεια τους.
- Σε κάποιες ωστόσο περιπτώσεις νέων, η μεταβολή της εργασιακής τους κατάστασης λόγω πανδημίας, είχε ως αποτέλεσμα: i. είτε τη διατάραξη των σχέσεων, σε κάποιες περιπτώσεις, με την οικογένεια τους, ii. είτε να ενταθεί ο βαθμός ανασφάλειάς τους, λόγω του ό,τι επήλθαν σε καθεστώς αναστολής εργασίας, κατά τη διάρκεια του lockdown, - το οποίο τους επιβάρυνε ψυχολογικά, με αποτέλεσμα να τους οδηγήσει σε κοινωνική απομόνωση και ενίοτε στη διάρρηξη των οικογενειακών τους σχέσεων-.

4. Οι επιπτώσεις της πανδημίας στην Αγορά Εργασίας της Κρήτης και η νέα γενιά

4.1. Για την ταυτότητα της Έρευνας

Ο Περιφερειακός Μηχανισμός Παρακολούθησης της Αγοράς Εργασίας της Κρήτης είναι ένα καινοτόμο ερευνητικό έργο μεγάλης κλίμακος και αποτελεί τον πρώτο Περιφερειακό Μηχανισμό για την Αγορά Εργασίας στην Ελλάδα. Αντικείμενο του είναι η διαχρονική και πολύ-επίπεδη παρακολούθηση των τάσεων και η διάγνωση των αναγκών της τοπικής αγοράς εργασίας σε επίπεδο Περιφέρειας Κρήτης. **Υλοποιείται από το Πανεπιστήμιο Κρήτης (και συγκεκριμένα τη Μονάδα Ερευνών Αγοράς και Επιχειρηματικότητας του Πανεπιστημίου Κρήτης) σε σύμπραξη με την Περιφέρεια Κρήτης. Χρηματοδοτείται από το Επιχειρησιακό Πρόγραμμα «ΚΡΗΤΗ 2014- 2020». Η Διάρκεια του Έργου είναι: 15/3/2016-14/3/2022. Ο Περιφερειακός Μηχανισμός συντονίζεται από 3μελή Ομάδα Διοίκησης του Έργου (ΟΔΕ), που αποτελείται από τους Καθηγητή Μιχάλη Ταρουδάκη (ΕΥ), Καθηγητή Νίκο Παπαδάκη και Καθηγητή Βαγγέλη Τζουβελέκα.** Η Ομάδα έργου είναι διεπιστημονική, κι αποτελείται από Καθηγητές και Ερευνητές από διάφορα Τμήματα του Πανεπιστημίου Κρήτης, όπως και εξωτερικούς συνεργάτες.

Στην αναλυτική Έκθεση για την κατάσταση της Αγοράς Εργασίας το 2020 γίνεται σύνθεση των αποτελεσμάτων των πρωτογενών ποσοτικών ερευνών στο ανθρώπινο δυναμικό (Έρευνα Ανθρώπινου Δυναμικού - ΕΑΔ) και στις επιχειρήσεις (Έρευνα Επιχειρήσεων – ΕΕ). Στην Έκθεση του 2020 έχει προστεθεί μια νέα ενότητα που αφορά στην αποτύπωση της κατάστασης και τις επιπτώσεις της πανδημίας του COVID-19 στην αγορά εργασίας της Κρήτης.

Ειδικά για το 2020 η έρευνα πεδίου (fieldwork) για το Εργατικό Δυναμικό (ΕΑΔ) δεν πραγματοποιήθηκε την εαρινή περίοδο λόγω των μέτρων αντιμετώπισης της πανδημίας του COVID-19 (lockdown) και της συνεπαγόμενης στασιμότητας της αγοράς, αλλά μεταφέρθηκε την περίοδο 1/6/2020 έως 12/6/2020 που άρχισε η επαναλειτουργία της αγοράς.

Στο πλαίσιο της ΕΑΔ προσεγγίστηκαν περίπου 1550 επιλέξιμοι ερωτώμενοι, εκ των οποίων **n=1055** δέχτηκαν να απαντήσουν στο ερωτηματολόγιο (βαθμός απόκρισης: 68%). Ο πληθυσμός του ενεργού εργατικού δυναμικού στο Β' Τρίμηνο του 2020 ανήλθε σε 282.700 (ΕΛΣΤΑΤ, 2020β).

Ως προς την Έρευνα των Επιχειρήσεων, η έρευνα πεδίου (fieldwork) διήρκησε από 9/11/2020 έως 25/11/2020, εν μέσω κατάστασης μέτρων προστασίας έναντι της πανδημίας (lockdown). Στο πλαίσιο της έρευνας επιχειρήσεων προσεγγίστηκαν περίπου 1480 επιχειρήσεις, εκ των οποίων **n=996** δέχτηκαν να απαντήσουν στο ερωτηματολόγιο (βαθμός απόκρισης: ~67%).

4.2. Σύνοψη βασικών ευρημάτων.

Βασική Πηγή: Μονάδα Ερευνών Γνώμης και Επιχειρηματικότητας Πανεπιστημίου Κρήτης/ ΜΕΑΕΠΚ (2021), *Παραδοτέο 2.4*.

Η εικόνα της αγοράς εργασίας της Κρήτης τα τελευταία χρόνια (2017-2019) εμφάνιζε οριακές βελτιώσεις. Το 2020 η κατάσταση φαίνεται να μεταβάλλεται έντονα λόγω των επιπτώσεων της πανδημίας του COVID-19.

Πιο συγκεκριμένα αναφορικά με τα ευρήματα της Έρευνας για το 2020 του Περιφερειακού Μηχανισμού:

Για το εργατικό δυναμικό καταγράφεται μια νέα εργασιακή κατάσταση, εκείνη της προσωρινής αναστολής εργασίας λόγω πανδημίας, επιτείνοντας την ευαλωτότητα στην οποία είχε περιέλθει λόγω της οικονομικής κρίσης. **Σχεδόν οι μισοί εργαζόμενοι στην Κρήτη διέκοψαν την εργασία τους κατά την πρώτη εφαρμογή μέτρων αντιμετώπισης της πανδημίας**, ενώ παράλληλα μεγάλο μέρος του εργατικού δυναμικού υποστηρίζει ότι η θέση του ως προς την αναζήτηση εργασίας ή την διατήρηση της υπάρχουσας θέσης του έχει πληγεί ανεπανόρθωτα.

Οι επιχειρήσεις της Κρήτης, στην πλειονότητά τους μικρομεσαίες, ατομικές/προσωπικές και οικογενειακές ή οικογενειακής λογικής, χαμηλού τζίρου, απευθυνόμενες στον τοπικό πληθυσμό, φαίνεται να πλήττονται σφοδρά λόγω των περιοριστικών μέτρων για την αντιμετώπιση της πανδημίας. **Συγκεκριμένα, το μεγαλύτερο μέρος τους βρέθηκαν αντιμέτωπες με μειώσεις στο ωράριο λειτουργίας τους και κατά συνέπεια μείωση του τζίρου τους σε σχέση με το 2019. Ως απόρροια, οι νέες θέσεις εργασίας στο νησί μειώνονται κατά 2/3 σε σχέση με το 2019.**

Ο κλάδος του τουρισμού και εστίασης, κινητήριος δύναμη του νησιού τα χρόνια της χρηματοπιστωτικής κρίσης, φαίνεται να πλήττεται περισσότερο από κάθε άλλο κλάδο. Συγκεκριμένα εμφανίζεται με τους περισσότερους εργαζόμενους του να αναγκάζονται σε διακοπή της εργασίας τους **ενώ μειώθηκε ο τζίρος για παραπάνω από 95% των επιχειρήσεων που δραστηριοποιούνται στον εν λόγω κλάδο.**

Τα μέτρα που λήφθηκαν στο σύνολο τους φαίνεται να συγκρατούν το εργατικό δυναμικό της Κρήτης σε μια σχετικά μειωμένη οικονομική κατάσταση (με σημαντικές απώλειες εισοδήματος ωστόσο), ενώ στις επιχειρήσεις το πρόβλημα είναι ακόμα μεγαλύτερο. Οι αυτοαπασχολούμενοι και ιδιοκτήτες επιχειρήσεων μικρομεσαίων επιχειρήσεων πλήττονται σφοδρά.

Τα βασικά συμπεράσματα που προκύπτουν από την ανάλυση των ποσοτικών ερευνών του 2020 για κάθε ένα από τους δείκτες που παρακολουθούνται συνοψίζονται ως ακολούθως:

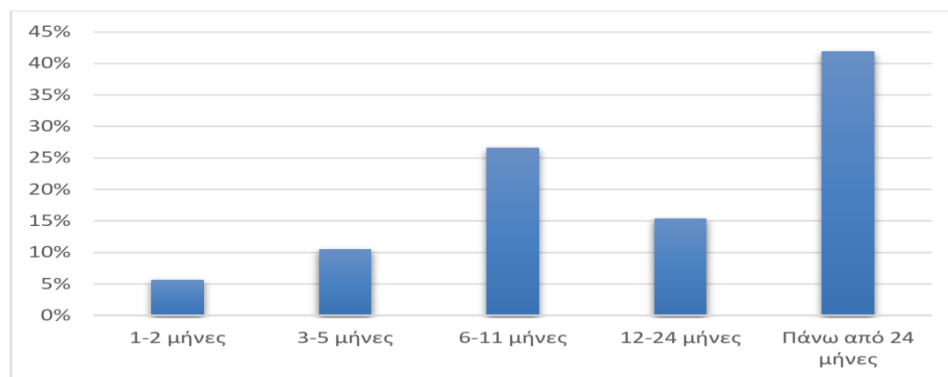
Δείκτης Απασχολησιμότητας και ανεργίας

✓ Ως προς τη σύνθεση του εργατικού δυναμικού, **οι αυτοαπασχολούμενοι και οι ιδιοκτήτες επιχειρήσεων αποτελούν το 45% των εργαζομένων, ενώ το 55% του δείγματος εργάζονται ως υπάλληλοι/εργαζόμενοι με εξαρτημένη σχέση εργασίας.**

✓ Καταγράφεται μια νέα εργασιακή κατάσταση λόγω της πανδημίας, η οποία χαρακτηρίζεται από την αναστολή της εργασίας, την αύξηση της ανεργίας και την επιδοματικού χαρακτήρα κρατική ενίσχυση.

✓ Η αναστολή εργασίας πλήττει κυρίως τους εργαζόμενους στην εστίαση και τον τουρισμό. Η κατηγορία επαγγέλματος που φαίνεται να έχει δεχθεί το μεγαλύτερο πλήγμα είναι οι **απασχολούμενοι στην παροχή υπηρεσιών και πωλητές (ενδεικτικό των συνεπειών της πανδημίας στον Τουρισμό και το Λιανεμπόριο)**. Επίσης πλήττει ευάλωτες ομάδες όπως οι νέοι, οι αλλοδαποί και οι γυναίκες.

✓ Η ανεργία επανακάμπει δημιουργώντας ένα μεγάλο αριθμό νέων ανέργων λόγω πανδημίας. **Για πρώτη φορά τα ποσοστά των ανέργων του τελευταίου δωδεκαμήνου είναι τόσο υψηλά σε σχέση, με αυτά των μακροχρόνιων ανέργων.**

Γράφημα 1: Χρονικά διαστήματα ανεργίας

✓ Υπήρξε ραγδαία αύξηση της ανεργίας ειδικά μετά την έναρξη του δεύτερου κύματος της πανδημίας και συνακόλουθα τα νέα περιοριστικά μέτρα. **Η ανεργία αυξήθηκε από 12% τον Οκτώβριο του 2019 σε 19,3% τον Οκτώβριο του 2020 (σύμφωνα με την ΕΛΣΤΑΤ). Ποσοστιαία μεταβολή της τάξεως του 60,8% μέσα σε ένα χρόνο, δηλαδή.**

Δείκτης επιπέδου εισοδημάτων και οικονομικής κατάστασης εργατικού δυναμικού

✓ Κατά το χρόνο της έρευνας είχε γίνει αισθητή κάποια αλλαγή στα εισοδήματα, και με βάση τις τρέχουσες εξελίξεις είναι απολύτως αναμενόμενο να ενταθεί περαιτέρω η μείωση εισοδήματος. **Οι απολαβές μειώθηκαν (κατά τη διάρκεια των περιοριστικών μέτρων) για το 39% του εργατικού δυναμικού της Κρήτης.**

✓ Το ποσοστό εκείνων που δηλώνουν ότι δεν μπορούν να αντεπεξέλθουν καταγράφεται αυξημένο και είναι ιδιαίτερα υψηλό (24%).

Δείκτης αυτοαπασχόλησης/οικογενειακής επιχείρησης

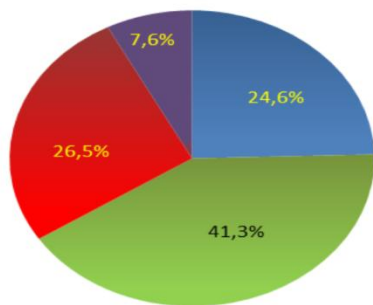
✓ Το ποσοστό των οικογενειακών επιχειρήσεων παρουσιάζει σταθερότητα σε σχέση με τα προηγούμενα χρόνια.

✓ Αντιθέτως, το ποσοστό των επιχειρήσεων με έναν ή περισσότερους εργαζομένους παρουσιάζει αύξηση και ταυτόχρονα παρατηρείται ίδιου μεγέθους μείωση του ποσοστού των προσωπικών/ ατομικών επιχειρήσεων. Αυτό ενδέχεται να αποτυπώνει τη δυσκολία επιβίωσης των μικρομεσαίων επιχειρήσεων και να σηματοδοτεί την εμφάνιση μιας τάσης μετατροπής των αυτοαπασχολούμενων σε υπαλλήλους.

✓ Συνεχίζει να παρατηρείται η γραμμική σχέση μεταξύ των ηλικιακών ομάδων και της επιχειρηματικότητας που όμως επιδεινώνεται για τις χαμηλότερες ηλικιακές ομάδες.

Δείκτης οικονομικής κατάστασης των επιχειρήσεων

✓ Παρατηρείται σοβαρή κάμψη της οικονομικής κατάστασης των επιχειρήσεων λόγω της μείωσης του ποσοστού των επιχειρήσεων που μπορούν να επιβιώσουν χωρίς να παράγουν κέρδος με αντίστοιχη αύξηση αυτών που επιβιώνουν οριακά και αδυνατούν να ανταπεξέλθουν στις οικονομικές τους υποχρεώσεις. **Το 26,5% των επιχειρήσεων δήλωσε ότι δυσκολεύονται να ανταπεξέλθουν στις υποχρεώσεις τους, δηλαδή η επιβίωσή τους είναι οριακή. Οι επιχειρήσεις που δήλωσαν ότι είναι αδύνατον να ανταπεξέλθουν στις υποχρεώσεις τους άγγιξαν το 8%**

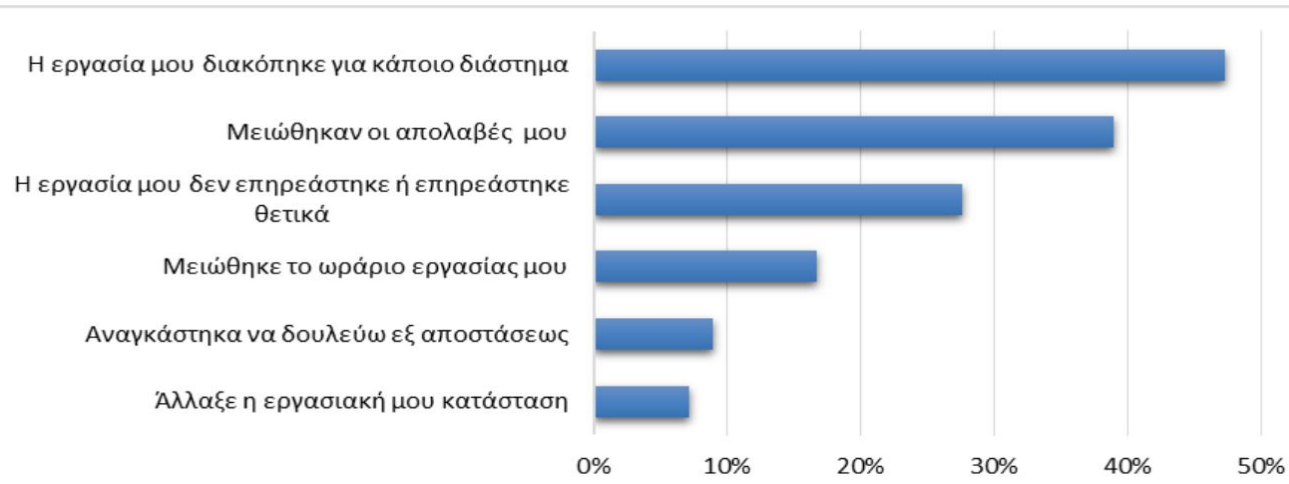

- Η επιχείρηση μπορεί να παράγει ΚΕΡΔΟΣ
- Η επιχείρηση μπορεί να ανταπεξέλθει στις υποχρεώσεις της
- Η επιχείρηση είναι δύσκολο να ανταπεξέλθει στις υποχρεώσεις της
- Η επιχείρηση είναι αδύνατο να ανταπεξέλθει στις υποχρεώσεις της

Γράφημα 2: Οικονομική κατάσταση των επιχειρήσεων

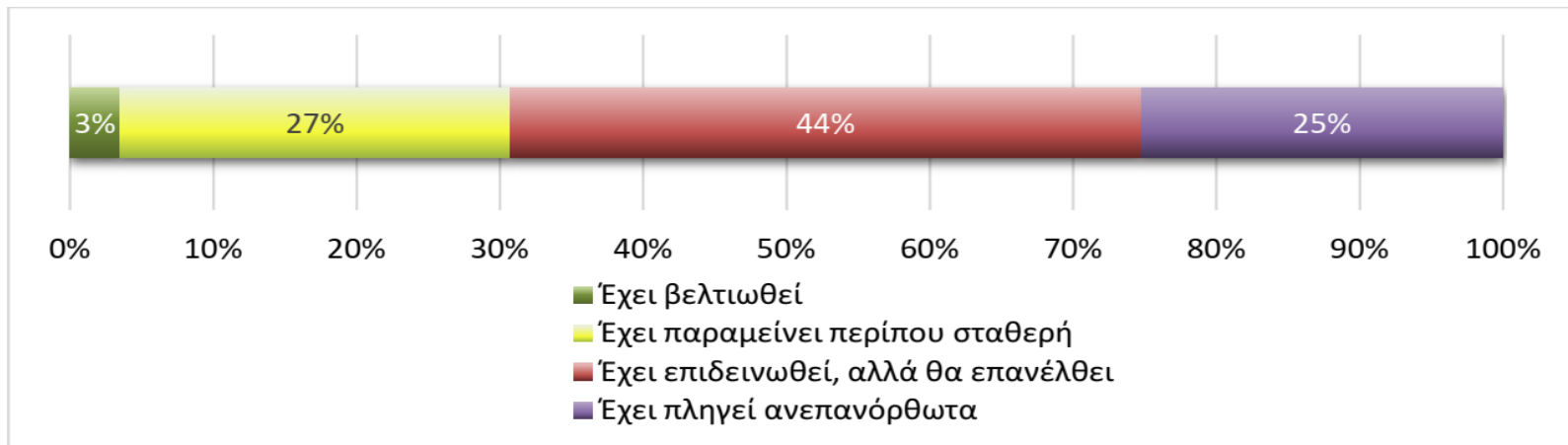
Δείκτης επίδρασης της πανδημίας COVID 19

✓ Τα πρώτα μέτρα αντιμετώπισης της πανδημίας ανάγκασαν μεγάλο μέρος του εργατικού δυναμικού να διακόψει την εργασία του. Συγκεκριμένα το **47%** αναγκάστηκε να διακόψει την εργασία του για κάποιο διάστημα κατά την επιβολή των μέτρων στο πρώτο κύμα της πανδημίας. Για περίπου 1 στους 5 εργαζομένους (17%) μειώθηκε το ωράριο εργασίας τους, γεγονός που συνδέεται άμεσα και με την μείωση των απολαβών του εργατικού δυναμικού. Μετά το πρώτο κύμα της πανδημίας και το άνοιγμα της αγοράς εν όψει θερινής περιόδου, περίπου το 1/3 από εκείνους που είχαν τεθεί σε κατάσταση αναστολής εργασίας δεν επανέκαμψαν στη θέση τους.

Γράφημα 3 : Επίδραση της πανδημίας COVID-19 στο εργατικό δυναμικό

✓ 1 στους 4 εργαζόμενους πιστεύει ότι η θέση του έχει πληγεί ανεπανόρθωτα, ενώ συνολικά έχει επιδεινωθεί η θέση περίπου 70% του εργατικού δυναμικού της Κρήτης. Επίσης, μετά την άρση των πρώτων περιοριστικών μέτρων, περίπου 9 στους 10 ανέργους θεωρούν ότι η προοπτική εύρεσης εργασίας έχει δυσκολέψει ή έχει γίνει ακατόρθωτη. Η κατηγορία επαγγέλματος που φαίνεται να έχει δεχθεί το μεγαλύτερο πλήγμα είναι οι **απασχολούμενοι στην παροχή υπηρεσιών και πωλητές**. Επίσης, σε ένα ποσοστό 40% οι επιχειρήσεις της Κρήτης μείωσαν τον αριθμό των εργαζομένων τους και αντίστοιχα και το μισθολογικό κόστος.

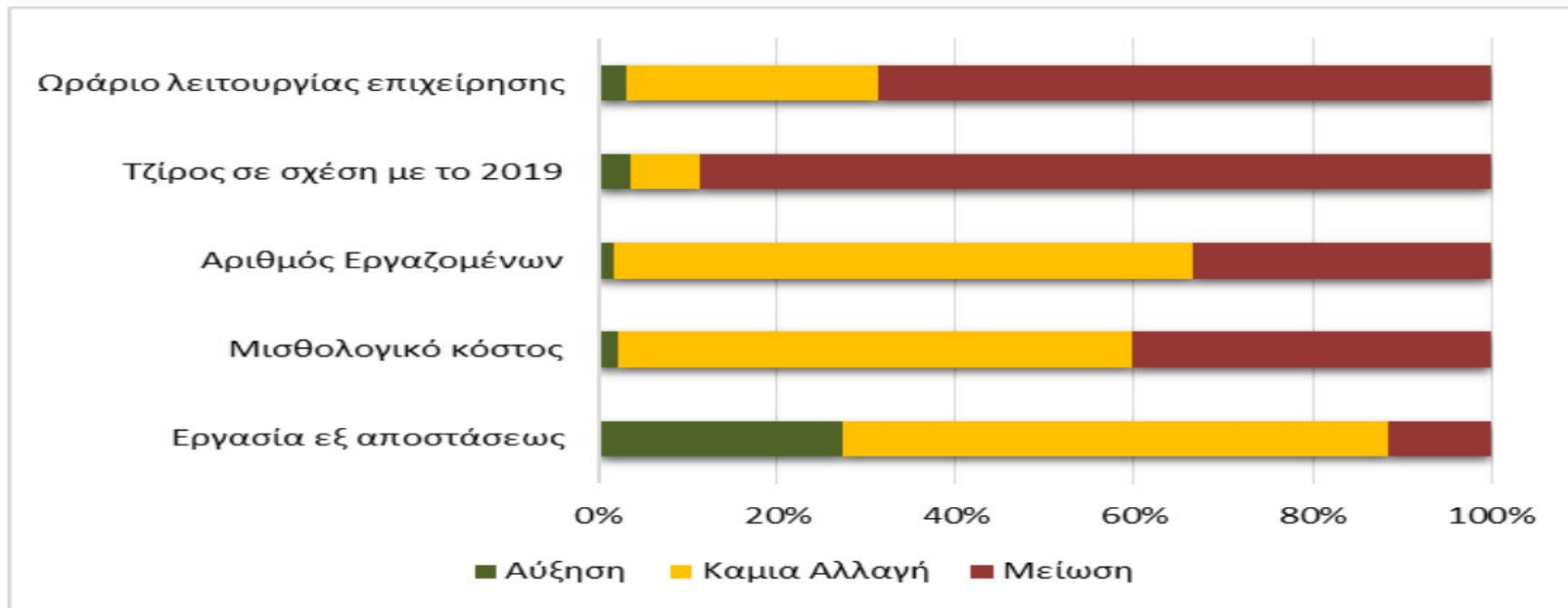
Γράφημα 4 : Γνώμη εργατικού δυναμικού για την επίπτωση του COVID-19 στους εργαζομένους και στη θέση τους στην αγορά εργασίας

✓ **Ιδιαίτερα επίσης πλήττονται οι αυτοαπασχολούμενοι και οι επιχειρηματίες, με 70% αυτών να μειώνει το ωράριο λειτουργίας τους και 90% να δηλώνουν σημαντική μείωση του τζίρου τους. Μεταξύ των αυτοαπασχολούμενων που έχουν προσωπικό η μείωση εισοδημάτων άγγιξε τους 6 στους 10. Από τους αυτοαπασχολούμενους χωρίς προσωπικό επηρεάστηκε το 55%. Για τους μισθωτούς η μείωση απολαβών επηρέασε το 20% στο πρώτο κύμα της πανδημίας. Αυτό ενδεχομένως οφείλεται και στα επιδοματικά μέτρα στήριξης που ελήφθησαν. Η εκτίμηση μας είναι ότι αυτό το ποσοστό αυξήθηκε σημαντικά στο δεύτερο κύμα της πανδημίας**

✓ **Παρατηρείται αύξηση της ευαλωτότητας (επιδείνωση κατάστασης-δυσκολία εύρεσης εργασίας) του εργατικού δυναμικού, σε σχέση με το 2019.**

✓ **Επιπροσθέτως παρατηρείται ότι μεγάλο μέρος του εργατικού δυναμικού συνεχίζει να βρίσκεται σε καθεστώς αναστολής εργασίας, πράγμα που εντείνει ακόμα περισσότερο την ευαλωτότητα και την επισφάλεια του εργατικού δυναμικού.**

✓ **Μετά την άρση των πρώτων περιοριστικών μέτρων αντιμετώπισης της πανδημίας 70% των επιχειρήσεων της Κρήτης δήλωναν ήδη ότι βρίσκονται σε ιδιαίτερα προβληματική οικονομικά κατάσταση.**

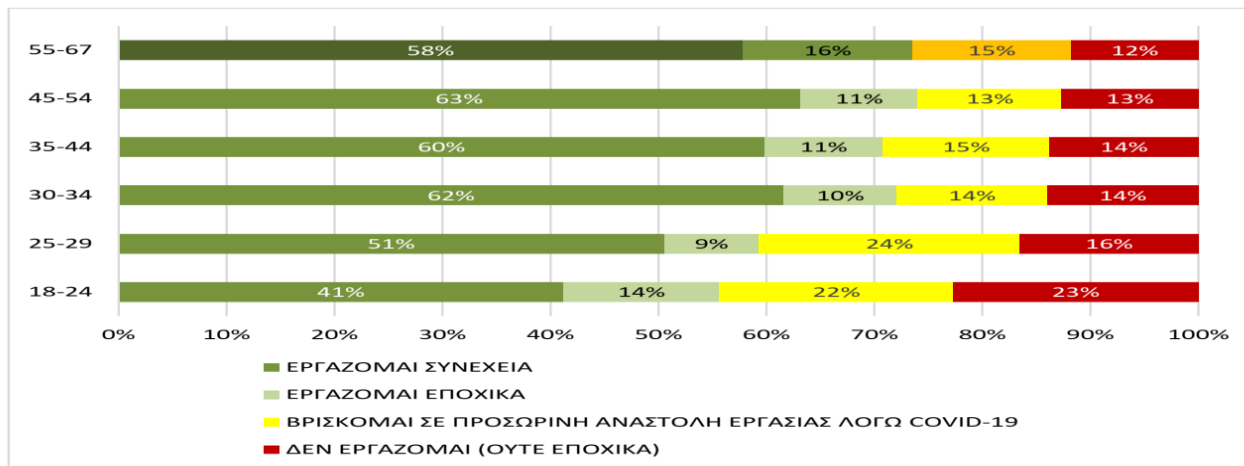

Γράφημα 5 : Επιπτώσεις των περιοριστικών μέτρων στις επιχειρήσεις

Καταληκτικά: Η κατάσταση στην αγορά εργασίας της Κρήτης δείχνει να έχει διαταραχθεί σοβαρά λόγω των επιπτώσεων της πανδημίας. Μετά από μια περίοδο ισχνής βελτίωσης που καταγράφηκε τα προηγούμενα χρόνια, το 2020 διαπιστώνεται επιδείνωση των οικονομικών μεγεθών και των συνθηκών στην αγορά εργασίας. Τα χαρακτηριστικά της νέας κρίσης είναι διαφορετικά, καθώς πλήττονται ακόμη και κλάδοι όπως η εστίαση και ο τουρισμός, που είχαν αντεπεξέλθει στην χρηματοοικονομική κρίση της προηγούμενης δεκαετίας και σημείωναν θετικές επιδόσεις. Οι μικρομεσαίες επιχειρήσεις που αποτελούν την συντριπτική πλειονότητα, φαίνεται ότι πλήττονται αφενός λόγω των περιοριστικών μέτρων της πανδημίας και αφετέρου λόγω δομικών προβλημάτων που διευρύνθηκαν με την πανδημία. Μάλιστα, για αρκετές από αυτές οι προοπτικές εμφανίζονται ιδιαίτερα δυσοίωνες. Η ανεργία αυξάνεται και, λόγω των προβλημάτων του επιχειρηματικού κόσμου, η εξέλιξή της τα επόμενα χρόνια καθίσταται εντελώς απρόβλεπτη.

Εργασία και ανεργία ανά ηλικιακή ομάδα

Στο Γράφημα 6 αποτυπώνονται η συνεχής εργασία, η εποχική εργασία, η αναστολή εργασίας λόγω πανδημίας και η ανεργία ανά ηλικιακή ομάδα σύμφωνα με την ΕΑΔ2020.

Γράφημα 6: Εργασία συνεχής, εποχική και ανεργία ανά ηλικιακή ομάδα – Α01005

Η καταγραφή της εργασιακής κατάστασης ανά ηλικιακή ομάδα έχει μια σαφή διαφοροποίηση σε σχέση με το 2019. Εάν το 2019 σηματοδότησε μια κατάσταση αλλαγής, κατά την οποία η ανεργία υποχωρούσε εντονότερα για τις ηλικιακές ομάδες 30-44, αυτό σταμάτησε να ισχύει το 2020. Έτσι, για τις ηλικίες άνω των 30 φαίνεται να έχει επανέλθει μια σχεδόν ενιαία κατάσταση (με έντονη την αναστολή εργασίας αλλά και την ανεργία). Αντίθετα με την ενιαία εικόνα των ηλικιακών ομάδων άνω των 30 ετών, η κατάσταση στις νεότερες ηλικίες διαφοροποιείται αισθητά επί τα χείρω.

Ηλικιακή ομάδα 25-29: Σε αυτήν την ηλικιακή ομάδα καταγράφεται το μεγαλύτερο ποσοστό αναστολής εργασίας 24%. Η συνεχής εργασία υποχωρεί κατά ~9%. Η εποχική εργασία περιορίζεται στο 9% έναντι του 27% που καταγράφηκε το 2019. Τέλος, η ανεργία αυξάνεται κατά 3% σε σχέση με το 2019.

Ηλικιακή ομάδα 30-34: Η σταθερή εργασία υποχωρεί ~10% σε σχέση με το 2019 και περιορίζεται στο 62%. Η εποχική απασχόληση περιορίζεται στο 10%, μειωμένη κατά ~8%. Η αναστολή εργασίας ανέρχεται στο 14%, όσο και η ανεργία, η οποία αυξήθηκε κατά ~4,5% σε σχέση με το 2019.

Ηλικιακή ομάδα 35-44: Οι διαπιστώσεις είναι εντελώς ανάλογες με την προηγούμενη ηλικιακή ομάδα: μείωση της σταθερής εργασίας κατά ~10%, μείωση της εποχικής απασχόλησης κατά ~9%, αναστολή εργασίας στο 15% και αυξημένη ανεργία κατά ~3,5% σε σχέση με το 2019.

Ηλικιακή ομάδα 45-54: Η εικόνα δε διαφοροποιείται πολύ σε σχέση με τις προηγούμενες δύο ηλικιακές ομάδες.

Για όλα τα ευρήματα του Περιφερειακού Μηχανισμού βλ. αναλυτικά την Ιστοσελίδα του Έργου: <http://mpacreate.soc.uoc.gr/> και για την Έρευνα του 2020: http://mpacreate.soc.uoc.gr/wp-content/uploads/2021/04/Deliverable_2_4_final_web.pdf

5. Καταληκτικά για τη Νέα Γενιά και την Αγορά Εργασίας I

Όπως προέκυψε από την έρευνα μας, οι νέοι/νέες (18-29 ετών) φαίνεται να απασχολούνται, ως επί το πλείστον σε επισφαλείς μορφές εργασίας είτε με σύναψη συμβάσεων ορισμένου χρόνου (κυρίως μερικού ωραρίου), εκ περιτροπής εργασία και δηλωμένη αυτό-απασχόληση, είτε με αδήλωτη εργασία σε επιχειρήσεις/εταιρείες ή αδήλωτη αυτό-απασχόληση ή αδήλωτη τηλεργασία.

Αξίζει να επισημανθεί ότι η επισφαλής εργασία στους/στις νέους/νέες φαίνεται να έχει λάβει εκτατικές διαστάσεις και παρατηρείται (βάσει των ερευνητικών ευρημάτων) σε αρκετούς τομείς οικονομικής δραστηριότητας και επαγγελματικούς κλάδους, όπως για παράδειγμα στους κλάδους των υπηρεσιών, της εστίασης, της φαρμακοβιομηχανίας, των παραϊατρικών επαγγελμάτων, του αθλητισμού, των τηλεπικοινωνιών, του ηλεκτρονικού εμπορίου κ.λπ. (βλ. Δρακάκη, Σαριδάκη, Παπαδάκης 2021).

Τα δε βασικά χαρακτηριστικά των επισφαλών μορφών εργασίας, ιδίως, όταν εντάσσονται στο πλαίσιο σύναψης συμβάσεων, στις περισσότερες των περιπτώσεων φαίνεται να λαμβάνουν συνδυαστική μορφή, δηλαδή να υπάρχει ένας συνδυασμός αφενός αναντιστοιχίας μεταξύ της συναφθείσας σύμβασης και της πραγματικής απασχόλησης (σε ώρες, ημέρες, απολαβές και ένσημα), και ενίοτε ένας συνδυασμός δηλωμένης και αδήλωτης εργασίας (βλ. Papadakis et al 2021 και Δρακάκη, Σαριδάκη, Παπαδάκης 2021).

Φαίνεται να αναδεικνύεται μία ευρύτερη τάση διεύρυνσης και «κανονικοποίησης» των μορφών επισφαλούς εργασίας (βλ. και Rubery et al 2018) αναφορικά με τη νέα γενιά, ιδίως του συνδυασμού δηλωμένης και αδήλωτης εργασίας αλλά και της αποκλειστικά αδήλωτης εργασίας καθώς και εκτεταμένης ελαστικοποίησης των όρων εργασίας (βλ. Papadakis et al 2021).

- Με δεδομένο και το impact της πανδημίας, φαίνεται να διαμορφώνεται, έτσι ένα νέος δυϊσμός της αγοράς εργασίας (labour market dualization), μία νέα νόρμα, ο οποίος είναι πλέον μεταξύ των ίδιων των νέων που είναι επισφαλώς εργαζόμενοι/ες, όπου οι insiders δύνανται να θεωρηθούν οι επισφαλώς εργαζόμενοι/ες που απασχολούνται στο πλαίσιο ενός πιο δομημένου και λιγότερου ελαστικοποιημένου εργασιακού καθεστώτος με πιο ευνοϊκούς, προς αυτούς/ές, όρους επισφαλούς απασχόλησης (βλ. Papadakis et al 2021).
- Και από την άλλη, οι outsiders, δηλαδή οι νέοι/ες που είναι επισφαλώς εργαζόμενοι/ες και απασχολούνται με πολύ ελαστικοποιημένους και ευέλικτους όρους εργασίας, και με αυξημένο κίνδυνο να βιώσουν το «φαινόμενο (του) τρόμου» (κατά Lodovici & Semenza, 2012: 7).
- Προέκυψε επίσης ότι οι νέοι/ες επιλέγουν να εργαστούν σε επισφαλείς θέσεις απασχόλησης, ως επί το πλείστον είτε για λόγους βιοπορισμού και επιβίωσης προκειμένου να εξέλθουν από το καθεστώς ανεργίας στο οποίο βρίσκονται, είτε λόγω έλλειψης εναλλακτικών επιλογών (βλ. Papadakis et al 2017b)
- Επίσης καταδεικνύεται ότι τόσο η πανδημία όσο και τα περιοριστικά μέτρα που επιβλήθηκαν για την αντιμετώπισή της υγειονομικής κρίσης, είχαν σημαντικό αντίκτυπο στην πλειοψηφία σχεδόν των νέων που εργάζονταν σε επισφαλείς μορφές εργασίας.
- Η πανδημία φαίνεται να επηρέασε στους/στις περισσότερους/ες νέους/νέες τόσο τους όρους όσο και τις συνθήκες εργασίας τους, και κατά συνέπεια υποβάθμισε το βιοτικό τους επίπεδο, είτε λόγω της μείωσης των χρηματικών τους απολαβών από την εργασία τους είτε λόγω μετακύλισης σε καθεστώς ανεργίας, αναστολής εργασίας ή μη καταβολής χρηματικών απολαβών από τους ίδιους/ες τους εργοδότες/τριες (βλ. Δρακάκη, Σαριδάκη, Παπαδάκης 2021).
- Οι μετασχηματισμοί στην αγορά εργασίας, που έχουν επέλθει λόγω της πανδημίας του Covid-19 και της συνακόλουθης οικονομικής Κρίσης- Ύφεσης δείχνουν να εκβάλλουν στην περαιτέρω επιδείνωση του εργασιακού status αρκετών νέων και συνακόλουθα στη μεταγωγή τους σε ένα πολύ πιο επισφαλές εργασιακό καθεστώς, από αυτό που ήδη βρίσκονταν, προκαλώντας ουσιαστικά μία ρήξη στην ήδη επισφαλή βιοτική τους τροχιά.

Σημείωση: Για τα βασικά ευρήματα του, υπό εξέλιξη, ερευνητικού Έργου βλ. μεταξύ άλλων και τις ακόλουθες δημοσιεύσεις: <https://ecpr.eu/Filestore/PaperProposal/133a93dd-8821-48f0-a341-03c1853f05e0.pdf>, https://iake.weebly.com/uploads/1/5/0/4/15045854/%CE%A0%CF%81%CE%B1%CE%BA%CF%84%CE%B9%CE%BA%CE%AC_%CE%99%CE%91%CE%9A%CE%952020_%CE%A4%CF%8C%CE%BC%CE%BF%CF%82_%CE%91_black_white_ver9_compressed_1_.pdf, <https://journals.scholarpublishing.org/index.php/ASSRJ/article/view/9511> και Papadakis et al 2021.

5. Καταληκτικά για τη Νέα Γενιά και την Αγορά Εργασίας II

Καταληκτικά: η διαφαινομένη, διευρυμένη και (συχνά) εξαναγκαστική, νεόδημη εργασιακή «κανονικότητα» (με τη συχνή παραβίαση των εργασιακών δικαιωμάτων των επισφαλώς εργαζόμενων νέων) δείχνει να οδηγεί σε μία ανακατασκευή της «ηθικής της εργασίας», με επικυρίαρχες τις (παράτυπες) εργασιακές νόρμες (βλ. Papadakis et al 2021).

Αυτές πλαισιώνονται από έναν επιβεβλημένο «νόμο της σιωπής», τόσο από την πλευρά των εργοδοτών όσο και από την πλευρά των εργαζομένων, στον οποίο οι τελευταίοι (εξ ανάγκης) συχνά συναινούν για λόγους βιοπορισμού και επιβίωσης και ελλείπει εναλλακτικών.

Τα προαναφερθέντα θεωρούμε ότι έχουν εκβάλλει στη δημιουργία ενός νέου είδους προκαριάτου (precariat) (βλ. Standing, 2014) με κύριες συνισταμένες την επισφάλεια, την αβεβαιότητα και την κοινωνική ευαλωτότητα (βλ. Σπυριδάκης, 2018) αλλά και τη σταδιακή αποδυνάμωση του standard framework of biography (Alheit & Bergamini, 1998: 122) των νέων, μετατρέποντάς το ουσιαστικά σε ένα precarious framework of biography.

Οι συνέπειες αυτών για την κοινωνική συνοχή ενδέχεται να αποβούν καθοριστικές και εκτατικές και η ανάγκη για αλλαγή παραδείγματος (paradigm shift) στην αγορά εργασίας συνιστά μια επίμονη πρόσκληση για το σύνολο του πλέγματος των δημόσιων πολιτικών (public policy complex).

6. Προκλήσεις για τις Δημόσιες Πολιτικές I

Η διαχείριση της επόμενης μέρας (όταν αυτή έρθει) δεν είναι μια εύκολη εξίσωση, δεδομένου του τεράστιου και εξελικτικού οικονομικού και κοινωνικού κόστους της πανδημίας.

Καθιστά ωστόσο επιβεβλημένη την αναζήτηση ενός νέου παραγωγικού- αναπτυξιακού μοντέλου, βασισμένου στην αξιολόγηση επιπτώσεων (impact assessment) και στη διάγνωση αναγκών και δυνατοτήτων (needs assessment).

Χρόνιες παθολόγιες, νέα προβλήματα και πάγιες προκλήσεις πρέπει να αντιμετωπιστούν αποτελεσματικά, ενώ συγχρόνως τα μέτρα στήριξης για τις επιχειρήσεις και τους εργαζόμενους, που έχουν πληγεί από την πανδημία, πρέπει να συνεχιστούν και να ενισχυθούν περισσότερο και μετά το πέρας της υγειονομικής κρίσης.

Παράλληλα όμως είναι απαραίτητο να σχεδιασθούν και να υλοποιηθούν, μεγάλης κλίμακος, πρωτοβουλίες και δράσεις σε πεδία- προκλήσεις, όπως η σύνδεση του πρωτογενούς με τον τριτογενή τομέα.

Επιπρόσθετα, η απορρυθμισμένη και καθημαγμένη αγορά εργασίας, χρειάζεται ένα ολοκληρωμένο πλέγμα παρεμβάσεων σε επίπεδο ενεργητικών πολιτικών απασχόλησης, ενίσχυση των ελεγκτικών μηχανισμών (π.χ. ΣΕΠΕ) δεδομένης της έντασης της αδήλωτης εργασίας και της διαπιστωμένης (συχνά) εξαναγκαστικής, νεόδητης, εργασιακής «κανονικότητας» (με τη συχνή παραβίαση των εργασιακών δικαιωμάτων των επισφαλώς εργαζόμενων και συνακόλουθα τις σοβαρές επιπτώσεις στις εργασιακές σχέσεις), αλλά και ένα νέο μοντέλο κατάρτισης, με όρους reskilling και βασισμένο στην διάγνωση αναγκών σε τοπικό επίπεδο (η θεσμοθέτηση περιφερειακών sectoral skills councils, κατά τα διεθνή πρότυπα και με την ενεργό συμμετοχή παραγωγικών φορέων, κοινωνικών εταίρων και άλλων stakeholders, μπορεί να συμβάλει σε αυτήν την κατεύθυνση).

6. Προκλήσεις για τις Δημόσιες Πολιτικές II

Το πρόσθετο διοικητικό βάρος και συνακόλουθα η γραφειοκρατία, που αποτελούν μεταξύ άλλων ένα ισχυρό αντικίνητρο για την επιχειρηματικότητα και τις επενδύσεις, αποτελούν μια πάγια πρόκληση, που πλέον είναι περισσότερο απαραίτητο από ποτέ να απαντηθεί, μεταξύ άλλων και με ουσιώδεις μεταρρυθμίσεις στην κατεύθυνση της απλούστευσης διαδικασιών (συμπεριλαμβανόμενου του ψηφιακού μετασχηματισμού της Δημόσιας Διοίκησης).

Η ένταση της κοινωνικής ευπάθειας και ευαλωτότητας με την σύγχρονη αύξηση των ποσοστών φτώχειας και κοινωνικού αποκλεισμού (λόγω και των συνεπειών της πανδημίας) απαιτεί μια στοχευμένη, καλά σχεδιασμένη, «προικοδοτημένη» με πόρους, κοινωνική πολιτική. Οι πόροι από το Ταμείο Ανάκαμψης πιθανότατα δεν είναι αρκετοί, ωστόσο επιτρέπουν την υποστήριξη της επανεκκίνησης της οικονομίας.

Συγχρόνως η πρόταση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για την συνέχιση της δημοσιονομικής ευελιξίας και το 2022 και συνακόλουθα την μη άρση, και για το 2022, της «ρήτρας συνολικής διαφυγής» (δηλαδή της άρσης των δημοσιονομικών περιορισμών), είναι μια σημαντική εξέλιξη, που επιτρέπει το σχεδιασμό μιας ολιστικής στρατηγικής για την αντιμετώπιση των συνεπειών της πανδημίας και την επιστροφή στην ανάπτυξη.

Το βέβαιο είναι ότι η προαναφερθείσα (πολυπόθητη) επανεκκίνηση και ανάκαμψη, το μείζον «στοίχημα» δηλαδή της επόμενης μέρας, αποτελεί μια πρόσκληση για όλο το πλέγμα των δημόσιων πολιτικών (public policy complex) και προϋποθέτει ένα νέο ολοκληρωμένο παραγωγικό μοντέλο και συγχρόνως ένα ισχυρό Κοινωνικό Κράτος, στην κατεύθυνση ενός αναδιανεμητικού πραγματισμού. Στην όποια νέα κανονικότητα, κανείς δεν πρέπει να αφεθεί να «διαβεί την έρημο» μόνος του.

Βιβλιογραφικές Αναφορές

Ξενόγλωσσες

EIEAD (2020) *Impact of the COVID 19 crisis on Salaried jobs.* Διαθέσιμο στο: <https://public.tableau.com/profile/vaios.kotsios.eiad#!/vizhome/ImpactoftheCOVID19crisonSalariedJobs/RiskAssessment>

ELA (2020). "European Labour Authority-Role of the ELA". Available at: <https://www.ela.europa.eu/>.

Eurofound (2020a). *Labour market change: Trends and policy approaches towards flexibilisation.* Challenges and prospects in the EU series. Luxembourg: Publications Office of the European Union. Available at: doi:10.2806/70018 & https://www.eurofound.europa.eu/sites/default/files/ef_publication/field_ef_document/ef19034en.pdf.

Eurofound (2020b) *Living, working and COVID-19 dataset.* Eurofound, Dublin. <http://eurofound.link/covid19data>. Accessed 3 September 2020 Accessed 19.2. 2020.

European Commission (2015). *Portfolio of EU Social Indicators for the Monitoring of Progress Towards the EU Objectives for Social Protection and Social Inclusion.* Brussels: EC.

European Commission (2020). *Education and Training Monitor 2020. Country Analysis.* Luxembourg: Publications Office of the European Union.

European Commission-DG EMPL (2020). *Joint Employment Report 2020,* As adopted by the EPSCO Council on 8 April 2020. European Commission – Directorate-General for Employment, Social Affairs and Inclusion. Available via Directorate-General for Employment, Social Affairs and Inclusion. <https://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=738&langId=en&pubId=8270&furtherPubs=yes>. Accessed 1 September 2020.

European Commission/DG EMPL (2020b). *EU4FairWork: Commission launches campaign to tackle undeclared work.* Available at: <https://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=1496&furtherNews=yes&langId=en&newsId=9568>.

European Commission/DG EMPL (2020c), *European Employment Policy Observatory.* Available at: <https://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=1086&langId=en>

Eurostat (2020a) *Employees by educational attainment level, sex, age and full-time/part-time employment (%) [edat_lfs_9907].* Eurostat. http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=edat_lfs_9907&lang=en. Accessed 24 July 2020.

Eurostat (2020b) *Inactive population by sex, age and citizenship (1 000) [lfsa_igan].* Eurostat. https://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=lfsa_igan&lang=en. Accessed 24 July 2020.

Eurostat (2020c) *In-work at-risk-of-poverty rate by age and sex - EU-SILC survey [ilc_iw01].* Eurostat. https://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=ilc_iw01&lang=en. Accessed 24 July 2020.

Eurostat (2020d) *In-work at-risk-of-poverty rate by full-/part-time work - EU-SILC survey [ilc_iw07].* Eurostat. http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=ilc_iw07&lang=en. Accessed 24 July 2020.

- Eurostat (2020e) In-work at-risk-of-poverty rate by type of contract - EU-SILC survey [ilc_iw05]. Eurostat. https://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=ilc_iw05&lang=en. Accessed 24 July 2020.
- Eurostat (2020f) Main reason for part-time employment - Distributions by sex and age (%) [lfsa_epgar]. Eurostat. https://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=lfsa_epgar&lang=en. Accessed 24 July 2020.
- Eurostat (2020g) Part-time employment and temporary contracts - annual data [lfsi_pt_a]. Eurostat. https://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=lfsi_pt_a&lang=en. Accessed 24 July 2020.
- Eurostat (2020h) Part-time employment as percentage of the total employment, by sex and age (%) [lfsa_eggga]. Eurostat. http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=lfsa_eggga&lang=en. Accessed 24 July 2020.
- Eurostat (2020i) Population on 1 January by age and sex [demo_pjan]. Eurostat. https://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=demo_pjan&lang=en. Accessed 24 July 2020.
- Eurostat (2020j) Ratio of young people in the total population on 1 January by sex and age [yth_demo_020]. Eurostat. https://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=yth_demo_020&lang=en. Accessed 24 July 2020.
- Eurostat (2020k) Temporary employees by sex, age and duration of the work contract (1000) [lfsa_etgadc]. Eurostat. https://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=lfsa_etgadc&lang=en. Accessed 24 July 2020.
- Eurostat (2020l) Temporary employees by sex, age and main reason [lfsa_etgar]. Eurostat. https://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=lfsa_etgar&lang=en. Accessed 25 July 2020.
- Eurostat (2020m) Unemployment by sex and age – annual data [une_rt_a]. Eurostat. https://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=une_rt_a&lang=en. Accessed 24 July 2020.
- Eurostat (2020n) Youth employment by sex, age and educational attainment level [yth_empl_010]. Eurostat. https://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=yth_empl_010&lang=en. Accessed 24 July 2020.
- Eurostat (2020o) Youth unemployment by sex, age and educational attainment level [yth_empl_090]. Eurostat. https://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=yth_empl_090&lang=en. Accessed 24 July 2020.
- Eurostat (2020p) 1 in 10 employed persons at risk of poverty in 2018. Eurostat. <https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-eurostat-news/-/DDN-20200131-2>. Accessed 24 July 2020.
- Eurostat (2021a). “Harmonised unemployment rate by sex (TEILM020)”. Available at: <https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/teilm020/default/table?lang=en>
- Eurostat (2021b). “Harmonised unemployment rate by sex - age group 15-24 (TEILM021)”. Available at: <https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/teilm021/default/table?lang=en>
- Eurostat (2021c) *Impact of COVID-19 on employment income - advanced estimates*. Available at: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Impact_of_COVID-19_on_employment_income_-_advanced_estimates Accessed 19 February 2021
- Eurostat (2021d) *COVID-19 labour effects across the income distribution*. Available at: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=COVID-19_labour_effects_across_the_income_distribution&stable=0#A_EU_level_overview Accessed 19 February 2021

Green, A. (2017), *The Crisis for Young People. Generational Inequalities in Education, Work, Housing and Welfare*. London: Palgrave Macmillan.

ILO (2011). *From precarious work to decent work. Policies and regulations to combat precarious employment*. ILO: Geneva. Available at: https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/@ed_dialogue/@actrav/documents/meetingdocument/wcms_164286.pdf.

ILO (2020). *ILO Monitor: COVID-19 and the world of work. Second edition*. 07/04/2020. International Labour Organization. Available at: https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/@dgreports/@dcomm/documents/briefingnote/wcms_740877.pdf.

Kalleberg, A. L., & Vallas, St. P. (2017). Probing Precarious Work: Theory, Research, and Politics. In A. L. Kalleberg, & St. P. Vallas (eds.), *Precarious Work (Research in the Sociology of Work)*. (Volume 31) Emerald Publishing Limited, pp. 1-30.

Lodovici, M. S., & Semenza, R. (Eds.). (2012). *Precarious work and high-skilled youth in Europe*. (Vol. 937). Milan: FrancoAngeli.

Matsaganis, M. (2013). *The Greek Crisis: Social Impact and Policy Responses*. Berlin: Friedrich-Ebert-Stiftung.

Manolchev C, Saundry R, Lewis D (2018) *Breaking up the 'precariat': Personalisation, differentiation and deindividuation in precarious work groups*. EID 0143831X1881462:1-24. <https://doi.org/10.1177/0143831X18814625>

OECD (2014). *How does GREECE compare? September 2014. OECD Employment Outlook 2014*. Paris: OECD. Available at: <http://www.oecd.org/greece/EMO-GRC-EN.pdf>.

Papadakis, N., and Drakaki, M., Papargyris, A., Dafermos, V., Basta, M., Theodorikakos, P., Pandis, P., Kyridis, A. (2017a). *"Painted from life..." A Disengaged Youth? Young People and NEETs in a devastated country*. LLAKES Research Paper 59. UK/London: UCL/Institute of Education/LLAKES, pp. 1-40. Available at: <http://www.llakes.ac.uk/research-papers>.

Papadakis, N., Drakaki, M., Kyridis, A., Papargyris, A. (2017b). Between a frightening Present and a disjointed Future. Recession and social vulnerability in the case of Greek Neets: Socio-demographics, facets of the Crisis' Impact and the revival of the intergenerational transmission of poverty. *Advances in Social Sciences Research Journal*, 4(18), pp. 8-20. Available at: doi:10.14738/assrj.418.3688.

Papadakis N., Drakaki M., Saridaki S., Vafermos V. (2020), Into the Vicious Cycle of Precarity. Labour Market, Precarious Work, Social Vulnerability and Youth: The case of Greece within the EU context, in *Advances in Social Sciences Research Journal [ASSRJ]*, Vol. 7 No. 12, Dec 2020, pp. 474-496. DOI: <https://doi.org/10.14738/assrj.712.9511>. Available at: <https://journals.scholarpublishing.org/index.php/ASSRJ/article/view/9511>

Papadakis N., Drakaki M., Saridaki S., Dafermos V. (2020b). Precarious Work and Youth, in Greece: theoretical and definitional insights and critical notes on the international-national state of play and the impact of precariousness in young people's life course and political behavior. In the (online) *Proceedings of the ECPR (European Consortium for Political Research) 14th General Conference- Section 63 "The Citizens and the State: The Relationship between Polity Dynamics and Political Culture"*. ECPR, 2020. Available at: <https://ecpr.eu/Events/PaperDetails.aspx?PaperID=54208&EventID=156> and <https://ecpr.eu/Filestore/PaperProposal/133a93dd-8821-48f0-a341-03c1853f05e0.pdf>

Papadakis N., Drakaki M., Saridaki S., Dafermos V. (2021), «"The degree of despair". The disjointed labour market, the impact of the pandemic, the expansion of precarious work among youth and its effects on young people's life trajectories, life chances and political mentalities- public trust. The case of Greece», in *The European Quarterly of Political Attitudes and Mentalities (EQPAM)*, Vol 10, no 2, (under publication)

Rubery, J., Grimshaw, D., Keizer, A., & Johnson, M. (2018). Challenges and contradictions in the 'normalising' of precarious work. *Work, Employment and Society*, 32 (3), pp. 509-527.

Standing, G. (2014). *The precariat: the new dangerous class*. London/UK, New York/N.Y.: Bloomsbury.

Alheit, P. & Bergamini, St. (1998). Βιογραφική έρευνα και έρευνα ιστοριών ζωής, στο Σ. Παπαϊωάννου, P. Alheit & H. Salling Olesen (επιμ.), *Κοινωνικός Μετασχηματισμός, Εκπαίδευση και Τοπική Κοινωνία*. Ρέθυμνο: Πανεπιστήμιο Κρήτης – Τμήμα Κοινωνιολογίας & Διεθνές Μεταπτυχιακό Θερινό Σχολείο, σσ. 121-130.

ΓΣΕΕ (2020), «Έρευνα: Δείκτες ΓΣΕΕ», Σεπτέμβριος 2020. Αθήνα: ΓΣΕΕ. Διαθέσιμο στο: https://gsee.gr/wp-content/uploads/2020/10/4783_DIKTESSEP2020.pdf

Δρακάκη Μ., Σαριδάκη Σ., Παπαδάκης Ν. (2021), «Ο Φαύλος Κύκλος της Αβεβαιότητας: Επισφαλής Εργασία, Νέα Γενιά και Κοινωνική Ευπάθεια. Ερευνητικά Ευρήματα για την Κατάσταση των Πραγμάτων», στα (online) *Πρακτικά της Ημερίδας «Η Κρίση και οι Κρίσεις» (16/3/2021)* του Κέντρου Πολιτικής Έρευνας και Τεκμηρίωσης (ΚΕΠΕΤ) του Τμήματος Πολιτικής Επιστήμης του Πανεπιστημίου Κρήτης. και του Κέντρου Ερευνών και Μελετών για τις Ανθρωπιστικές, τις Κοινωνικές και τις Επιστήμες της Αγωγής του Πανεπιστημίου Κρήτης (ΚΕΜΕ-Π.Κ.). Ρέθυμνο: ΚΕΜΕ-Π.Κ.. Διαθέσιμο στο: https://keme.uoc.gr/images/Brown_Bag_Seminars/DRASEIS/Young_Researchers_Seminar/Drakaki-Saridaki_%CE%9A%CE%95%CE%9C%CE%95-KEPET_16032021_final.pdf

ΕΙΕΑΔ (2020). *Μηχανισμός Διάγνωσης Αναγκών της Αγοράς Εργασίας. Ετήσια Έκθεση 2020*. Αθήνα: Εθνικό Ινστιτούτο Εργασίας και Ανθρώπινου Δυναμικού – Υπουργείο Εργασίας, Κοινωνικής Ασφάλισης και Κοινωνικής Αλληλεγγύης. Διαθέσιμο στο: <https://lmd.eiead.gr/%CE%B5%CF%84%CE%AE%CF%83%CE%B9%CE%B1-%CE%AD%CE%BA%CE%B8%CE%B5%CF%83%CE%B7-2020>

ΕΛΣΤΑΤ (2020a). *Ελληνική Στατιστική Αρχή - Πίνακας 20 (Α' τρίμηνο 2020)*. Διαθέσιμο στο: <https://www.statistics.gr/el/statistics/-/publication/SJO01/2019-Q1>

ΕΛΣΤΑΤ (2020b). *Ελληνική Στατιστική Αρχή - Πίνακας 10 (Δ τρίμηνο 2019 & Α τρίμηνο 2020)*. Διαθέσιμο στο: <https://www.statistics.gr/el/statistics/-/publication/SJO01/2019-Q4>

ΕΛΣΤΑΤ (2020c). *Ελληνική Στατιστική Αρχή - Πίνακας 20 (Β' τρίμηνο 2020)*. Διαθέσιμο στο: <https://www.statistics.gr/el/statistics/-/publication/SJO01/2019-Q1>

ΕΛΣΤΑΤ (2020d). *Ελληνική Στατιστική Αρχή - Πίνακας 20 (Γ' τρίμηνο 2020)*. Διαθέσιμο στο: <https://www.statistics.gr/el/statistics/-/publication/SJO01/2019-Q1>

ΕΛΣΤΑΤ (2021), Δελτίο Τύπου: Έρευνα Εργατικού Δυναμικού Οκτώβριος 2020. Πειραιάς: ΕΛΣΤΑΤ.

Kanelleas, A., Psarologos, D., Voulgaris, D., Gourzis, K., & Gialis, S. (2020). Το σκληρό άνισο περιφερειακό αποτύπωμα της πανδημίας: Μια αποτίμηση με βάση το «COVID-19_Regional_Labour» web GIS για τον Μεσογειακό Ευρωπαϊκό Νότο. *Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών*, Τομ.154, σσ.29-39. doi:<https://doi.org/10.12681/grsr.2322>

Καρακιουλάφη, Χ., Σπυριδάκης, Μ., Γιαννακοπούλου, Ε., Καραλής, Δ., Σώρος, Γ. (2014). *Ανεργία και εργασιακή επισφάλεια. Διαστάσεις και επιπτώσεις σε καιρό κρίσης*. Μελέτη 31, Παρατηρητήριο Οικονομικών και Κοινωνικών Εξελίξεων, Αθήνα: ΙΝΕ-ΓΣΕΕ.

Κώτσιος, Β. (2020), *Η Αγορά Εργασίας στην Εποχή της Πανδημίας COVID-19*. Αθήνα: ΕΙΕΑΔ.

Λαλιώτη Β. (2020). *Η Εργασία στον Καιρό του Κορωνοϊού: Μία Απόπειρα Σκιαγράφησης των Σχετικών με τον Κόσμο της Εργασίας Μέτρων & της Συζήτησης για την Επόμενη Μέρα*. Αθήνα: ΕΙΕΑΔ. Διαθέσιμο στο: <https://lmd.eiead.gr/%CE%95%CE%B9%CE%B4%CE%B9%CE%BA%CE%AD%CF%82-%CE%9C%CE%B5%CE%BB%CE%AD%CF%84%CE%B5%CF%82>

Μονάδα Ερευνών Γνώμης και Επιχειρηματικότητας Πανεπιστημίου Κρήτης/ ΜΕΑΕΠΚ (2021), Π.2.4. *Επικαιροποίηση Δεδομένων για την Αγορά Εργασίας στην Κρήτη 2020- Ετήσια Έκθεση 2020*. Ερευνητικό Έργο: Περιφερειακός Μηχανισμός Παρακολούθησης της Αγοράς Εργασίας στην Κρήτη (ΚΑ 4523). Ιανουάριος 2021, Ρέθυμνο: ΜΕΑΕΠΚ. Διαθέσιμο στο: http://mpacreate.soc.uoc.gr/wp-content/uploads/2021/04/Deliverable_2_4_final_web2.pdf

Παπαδάκης, Ν. (2018). Το Κοινωνικό Κόστος της Κρίσης, Ανισότητες, Ανεργία- Επισφάλεια και Ευρωσκεπτικισμός στην Ευρώπη σήμερα. Σημειώσεις για την κατάσταση των πραγμάτων και τις προκλήσεις για τη δημόσια πολιτική σε Ευρώπη και Ελλάδα. *Τετράδια Πολιτικής Επιστήμης*, τ.χ. 9. Αθήνα: Ι. Σιδέρης, σσ. 5-24.

Παπαδάκης Ν., Δρακάκη Μ., Σαριδάκη Σ., Δαφέρμος Β. (2020), Επισφαλής Εργασία και Νέα Γενιά: Θεωρητικές προκείμενες, διεθνείς διαστάσεις και ερευνητικές επισημάνσεις για την κατάσταση των πραγμάτων στην Ελλάδα σήμερα. Στο Σ. Πανταζής, Ε. Μαράκη, Γ. Στριλιγκάς κ.ά. (εκδ.) *Πρακτικά του 6ου Επιστημονικού Συνεδρίου του Ινστιτούτου Κοινωνικών & Ανθρωπιστικών Επιστημών (ΙΑΚΕ) με θέμα «Επικοινωνία, πληροφόρηση, ενημέρωση και εκπαίδευση στην ύστερη νεωτερικότητα»* (σελ. 28-52). Ηράκλειο: ΙΑΚΕ & Περιφέρεια Κρήτης, τομ. Α'. Διαθέσιμο στο: https://iake.weebly.com/uploads/1/5/0/4/15045854/%CE%A0%CF%81%CE%B1%CE%BA%CF%84%CE%B9%CE%BA%CE%AC_%CE%99%CE%91%CE%9A%CE%952020_%CE%A4%CF%8C%CE%BC%CF%82_%CE%91_black_white_ver9_compressed_1_.pdf

Παπαδάκης Ν., Δρακάκη Μ., Σαριδάκη Σ. (2021). Τροχιές, διαστάσεις και παράμετροι της επισφάλειας των νέων στην αγορά εργασίας, σε Ευρώπη και Ελλάδα. Στο Β. Κράββα & Μ. Σπυριδάκη (εκδ.), *Τροχιές επισφάλειας. Εθνογραφικές προσεγγίσεις*. Αθήνα: Κριτική (υπό δημοσίευση).

Πρόγραμμα Πρακτικής Άσκησης Τμήματος Πολιτικής Επιστήμης Π.Κ.: <http://political.soc.uoc.gr/el/page/9/61/programma-praktikis-askisis>

Σπυριδάκης, Μ. (2018). *Ηomo Precarius. Εμπειρίες Ευαλωτότητας στην Κρίση*. Αθήνα: Πεδίο